

Satakunnan ammattikorkeakoulu
Satakunta University of Applied Sciences

TARU SUVANTO

Mitä lapsi tarvitsee

Vanhemmuuden roolikartta ja
sen soveltaminen koulun perhetyössä

SOSIAALIALAN TUTKINTO-OHJELMA
(YAMK)
2023

TIIVISTELMÄ

Suvanto, Taru: Mitä lapsi tarvitsee, Vanhemmuuden roolikartta ja sen soveltaminen koulun perhetyössä
Opinnäytetyö, ylempi AMK
Sosiaalialan tutkinto-ohjelma, ylempi ammattikorkeakoulututkinto
Joulukuu 2023
Sivumäärä: 46

Vanhemmat toivovat tukea myös kouluikäisten lasten vanhemmille. Tarpeiden mukaisella tuella voidaan vahvistaa lapsen ja vanhemman hyvinvointia. Tämä kehittämistyö toteutettiin koulun perhetyössä. Koulun perhetyö on perhekeskus Lounatuulen perustason palvelu. Kehittämistyössä tutkittiin vanhemmuutta ja kasvatusta. Työn tarkoituksena oli tuottaa tietoa vanhemmuudesta ja kasvatuksesta peruskouluikäisten lasten vanhemmille ja heidän kanssaan työskenteleville. Kehittämistyöhön koottiin näkemyksiä niistä asioista, mistä vanhemmuus koostuu ja mitkä asiat siihen vaikuttavat. Työssä tehtiin näkyväksi vanhemmuutta ja kasvatusta eri näkökulmista.

Kehittämisen tavoitteena oli selvittää, miten Vanhemmuuden roolikarttaa voidaan soveltaa koulun perhetyössä. Kehittämisen tuotoksena syntyi materiaali vanhempainiltaan Vanhemmuuden roolikarttaa soveltaen. Kehittämistyöllä tuotiin näkyväksi sitä, miten Vanhemmuuden roolikartan avulla voidaan tukea vanhempien jaksamista, lisätä vanhemmuustaitoja, vaikuttaa lapsen oppimisen tukemiseen ja tuoda lisää ymmärrystä perheiden kanssa työskenteleville ammattilaisille kouluissa. Kehittämisen tuotoksena syntyi myös tietopaketti vanhemmuudesta ja kasvatuksesta koulun perhetyöntekijöiden työn tueksi.

Kehittämistyössä käytettiin toimintatutkimuksellista näkökulmaa. Tarkoituksena oli lisätä koulun työntekijöiden sekä koulun perhetyöntekijöiden tietoa, ymmärrystä, käytännöllistä osaamista ja asiantuntemusta kasvatukseen ja vanhemmuuteen liittyen. Kehittämistyössä perehdyttiin uusimpaan kasvatuskirjallisuuteen. Sen myötä oli mahdollista todeta, että vanhempainillassa esille nostetut teemat vastaavat sitä, mitä myös tämän päivän kasvatuskirjallisuudessa nostetaan esille. Kehittämisen tuloksena voitiin todeta, että vanhemmuuden roolikartta sopii hyvin työmenetelmäksi vanhemmuuden tukemiseen ja sitä voidaan soveltaa monella tavalla koulun perhetyössä.

Avainsanat: vanhemmuus, vanhemmuuden tukeminen, koulun perhetyö, vanhemmuuden roolikartta

ABSTRACT

Suvanto, Taru: What the child needs, The role map of parenthood and its application in the school's family work

Master's thesis

Master on Social Services

December 2023

Number of pages: 46

Parents hope to get support for their school-age children. With support tailored to their needs, the well-being of both the child and the parent can be strengthened. This development work was put into effect in the school's family work. The school's family work is a basic-level service of the family center Lounatuuli. This development work explored parenthood and upbringing. The aim was to provide information on parenthood and upbringing for parents of primary school-age children and those working with them. The development work collected views on what parenthood consists of and what factors affect it. The work shows how parenthood and upbringing can be seen from various perspectives.

This work aimed to study how the role map of parenthood can be applied in the school's family work. As a result of this development work, material was created for a parent evening where the Parenthood Role Map would be applied. The development work made it clear how the Parenthood Role Map can support parents' well-being, increase parenting skills, influence supporting the child's learning, and provide more understanding for professionals working with families in schools. As a result of this development work, an information package on parenthood and upbringing was also created to support the work of school family workers.

The development work used an action research perspective. The aim was to increase school workers and school family workers knowledge, understanding, practical skills, and expertise in education and parenthood. The most updated parenting literature was used as research for this work. As a result, it was possible to state that the themes raised in the parent evening go along with what is also highlighted in today's parenting literature. The outcome of this development work was that the Parenthood Role Map is a good fit for supporting parenthood, and it can be applied in various ways in the schools' family work.

Keywords: parenthood, supporting parenthood, school's family work, role matrix of parenthood

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 KEHITTÄMISTYÖN TARVE.....	7
2.1 Kehittämistyön kohde	7
2.2 Tarkoitus ja tavoitteet	8
3 VANHEMMUUS	10
4 KASVUN TUKEMINEN	13
4.1 Rajat ja rakkaus.....	13
4.2 Rutiinit	14
4.3 Kiintymyssuhde, yhteys ja vuorovaikutus	15
4.4 Tarpeet.....	16
4.5 Tunteet	17
4.6 Minäkuva ja itsetunto.....	19
4.7 Temperamentti	19
5 VANHEMMUUDEN ROOLIKARTTA.....	20
5.1 Rooliteoria	20
5.2 Vanhemmuuden roolit kouluiässä	22
5.3 Systeminen näkökulma ja roolikartta.....	24
6 KEHITTÄMISTYÖN PROSESSI	28
6.1 Kehittämistyön toteutus	28
6.2 Kehittämistyön tulokset.....	33
6.3 Kehittämisprosessin arviointi ja tulosten hyödyntäminen jatkossa	40
6.4 Eettisyys	44
7 POHDINTA	44
LÄHTEET.....	47

1 JOHDANTO

Vanhemmuus herättää paljon keskustelua, suuria tunteita ja vahvoja mielipiteitä. Yleisessä keskustelussa vanhemmuuteen suhtaudutaan usein kriittisesti ja luodaan näkemystä siitä, millainen on hyvä vanhempi. Vanhempia syyllistetään herkästi siitä, että he siirtävät kasvatusvastuuta yhteiskunnalle. Vanhemmuudesta haetaan usein myös syyllistä lisääntyvälle lasten ja nuorten pahoinvoinnille. Vanhempien uupumus lisääntyy jatkuvasti ja siihen vaikuttaa suuresti myös nämä ulkoapäin tulevat paineet. Päävastuu lasten kasvatuksesta on kuitenkin vanhemmilla ja vanhempien hyvinvointi on ratkaiseva tekijä, kun tarkastellaan koko perheen hyvinvointia. Liian usein apua on saatavilla vasta kun ongelmat ovat jo syntyneet.

Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman (2016–2023) yhtenä tavoitteena on ollut kehittää perhekeskustoimintamallia ja sen myötä varhaisen tuen palveluja. Kehittämisellä on tavoiteltu lapsi- ja perhelähtöisempiä, vaikuttavampia, kustannustehokkaampia ja paremmin yhteen sovitettuja palveluita, missä lapsen etu ja vanhemmuuden tuki ovat ensisijaisia. Lähivuosien tavoitteena on edelleen lisätä vanhemmuuden tuen järjestämistä ja tarjoamista perheille niin, että se on kattavaa ja tarpeenmukaista. Tehtävänä on myös tiedottaa vanhemmuutta tukevista palveluista ja toiminnoista siten, että vanhemmat voivat hakeutua itse niiden pariin. Perhekeskuksen osaamissuunnitelmaan kuuluu myös vanhemmuuden tukeen kuuluvan osaamisen vahvistaminen. Osaaminen onkin parantunut, mutta se ei ole vielä kattavaa eikä riittävää. (Hakulinen ym., 2019, s. 111–112.)

Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman tuloksena Satakunnan hyvinvointialueella, Perhekeskus Lounatuudessa, lapsiperheiden palveluihin kuuluu koulun perhetyö. Tämän kehittämistyön tavoitteena on kehittää koulun perhetyön palvelua tuottamalla tietoa vanhemmuudesta ja kasvatuksesta sekä tutkimalla,

miten Vanhemmuuden roolikarttaa voidaan soveltaa koulun perhetyössä. Vanhemmuuden roolikartta on syntynyt Varsinais- Suomen lastensuojelukuntayhtymän työntekijöiden käsissä. Roolikartan tarkoitus on jäsentää ja selkeyttää vanhemmuutta. Roolikarttaa on mahdollisuus käyttää monipuolisesti. Se voi olla yhteistyöväline, muutostarpeen havainnollistaja tai arviointiväline. Se sopii jokaiseen perheeseen yhteiseen keskusteluun vanhemmuudesta ja sen roolijaosta. Roolikarttaa voidaan käyttää myös yleiseen valistukseen vanhemmuudesta ja kasvatuksesta esimerkiksi koulujen vanhempainilloissa. (Helminen-Iso-Heiniemi, 1999, s. 5–6,11; Rautiainen,2001, s.3.)

Tavoitteena tuoda esille vanhemmuuden kokonaisuus. Sen hahmottaminen lisää ymmärrystä vanhemmuuden monimutkaisuudesta ja muistuttaa siitä, että vanhemmuutta tulee muistaa tarkastella eri suunnista. Tarkoituksena on löytää näkökulmia siihen, miten voitaisiin vähentää vanhemmuuden vaateita ja pohtia sitä, mikä perheelle on missäkin tilanteessa riittävää. Toiveena on kääntää ajattelua siitä, miten voisi olla enemmän ja paremmin siihen, mikä riittää nyt- tässä hetkessä.

Vanhemmuuden roolikartan pohjalta suunniteltiin ja järjestettiin vanhempainilta. Lisäksi kehittämistyön tuotoksena syntyi tietopaketti vanhemmuuden ja kasvatuksen perusajatuksista koulun perhetyöntekijöiden työn tueksi. Tanja Lehtosen opinnäytetyössä tulee esille toive siitä, että koulun perhetyö olisi enemmän esillä ja siitä tiedotettaisiin ja muistutettaisiin enemmän. (Lehtonen,2021, s.31.) Tämän kehittämistyön tavoitteena on myös osaltaan vastata tähän toiveeseen tuomalla koulun perhetyön palvelua tutuksi ja helpommin lähestyttäväksi kaikille niille lapsiperheille ja ammattilaisille, joiden kouluissa palvelu on tarjolla.

Aloitan kehittämistyön raportin kuvailemalla ensin sen tarveperustaa ja kohdetta. Sen jälkeen tietoperustassa tarkastellaan vanhemmuutta ja kasvatuksen osa-alueita, koska ne ovat tämän kehittämistyön keskiössä ja toinen osa sen tuotosta. Seuraavaksi kuvaillaan Vanhemmuuden roolikarttaa, mihin toinen osa tätä kehittämistyötä perustuu. Sen yhteydessä luodaan katsaus rooli-

teoriaan ja systeemisen ajattelun periaatteisiin. Tämän jälkeen kuvaillaan kehittämistyön prosessia. Ensin kerrotaan sen toteutuksesta ja käytetyistä menetelmistä. Seuraavaksi esitellään tulokset ja lopuksi arvioidaan koko prosessin toteutusta ja lopputulosta sekä pohditaan, miten tuloksia voidaan hyödyntää jatkossa.

2 KEHITTÄMISTYÖN TARVE

2.1 Kehittämistyön kohde

Tämän kehittämistyön kohteena on koulun perhetyö. Sosiaalihuoltolain mukaan perhetyö kuuluu hyvinvointialueen järjestämisvastuulle (Finlex 14§). Lapsi- ja perhepalveluiden (LAPE) muutosohjelman tuloksena Satakunnan hyvinvointialueella, Perhekeskus Lounatuudessa, työskentelee kahdeksan koulun perhetyöntekijää. Koulun perhetyöntekijät ovat nimikkeensä mukaisesti jalautettu kouluille. Koulun perhetyö on varhaisen tuen perhetyötä.

Varhaisen tuen perhetyöllä perheen on mahdollista saada tukea oikea-aikaisesti osana peruspalveluja. Perhetyö on osa perhekeskustoimintamallia, joka sisältää lapsille ja perheille tarkoitettua varhaisen tuen palveluita. Nämä palvelut voivat estää ongelmien syvenemisen, joten on tärkeää, että kynnys avun vastaanottamiselle pysyy matalana. Perhetyön avulla vanhemmat pääsevät tutkiskelemaan lapsen tarpeita, vanhemmuutta ja parisuhdetta. Perhetyöstä saatujen kokemusten mukaan vanhemmat ovat kokeneet sen vahvistavana apuna ja tukena. Perhetyöllä voidaan vaikuttaa positiivisesti koko perheen hyvinvointiin. (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2017, s.58–59.)

Koulun perhetyö mahdollistaa avun saamisen nopeasti ja helposti lapsen arkiympäristöstä käsin. Palvelu mahdollistaa oikea-aikaisen tuen ehkäisten haasteiden kasvamista tai monimutkaistumista. Koulun perhetyö tarjoaa tukea arjen sujumiseen niin kotona kuin koulussa ja toimii linkkinä ja tukena koulun

ja kodin välillä. Tarpeen mukaan työskennellään vanhemman, lapsen tai yhdessä koko perheen kanssa. Perheen tapaamiset on mahdollista toteuttaa koululla tai perheen kotona. Koulun perhetyöntekijä osallistuu myös huoltajailtoihin ja hyvinvointiryhmiin sekä voi järjestää esimerkiksi tunne- ja kaveritaitoryhmiä. Perhetyöntekijä antaa myös palveluohjausta ja konsultaatioapua. (Perhetyön esite)

2.2 Tarkoitus ja tavoitteet

Tämän kehittämistyön tavoitteena on

1. Tuottaa tietoa vanhemmuudesta ja kasvatuksesta.
2. Tutkia, miten Vanhemmuuden roolikarttaa voidaan soveltaa koulun perhetyössä.

Kehittäminen on tavalla tai toisella osa työtä melkein missä tahansa tehtävässä. Aina ei tarvitse lähteä liikkeelle tyhjästä, vaan voidaan miettiä, miten jo olemassa olevia menetelmiä voidaan hyödyntää käytännön kehittämistyössä. Tutkimukselliseen kehittämistyöhön kuuluu usein käytännön ongelmien ratkaisua ja uusien ideoiden tai käytäntöjen tuottamista ja toteuttamista. Kehittämistyössä etsitään parempia vaihtoehtoja ja viedään niitä eteenpäin käytännössä. (Ojasalo ym.2021, s.11–12, 19.)

Keskeistä on soveltaa, muokata ja luoda uusia ratkaisuja. Olemassa olevan teorian ja menetelmien tarkoitus on olla apuna kehittämisen tavoitteiden saavuttamisessa. Kehittämistyöllä tavoitellaan teoriapainotteisen tiedon viemistä käytäntöön. Käytännön kehittämistyössä tulisi siis hyödyntää olemassa olevia aiheeseen liittyviä teorioita ja niistä muodostuvaa tietoperustaa. Onnistunut kehittämistyö huomioi lähtökohdat, jotka nousevat esiin käytännöstä. Kehittämis tehtävä on usein jonkin tuotoksen, toimintatavan tai kehittämisideoiden luominen. Kehittämistyö nojautuu tietoperustaan, johon kootaan kehittämiseen liittyvä olemassa olevan tieto. (Ojasalo ym., 2021, s.20–21,28, 32, 34.)

Lapsi- ja perhepalvelujen (LAPE) muutosohjelman kehittämishankkeissa tehtyjen kyselyjen mukaan vanhemmat toivovat tukea myös kouluikäisten lasten ja nuorten vanhemmille. Tarpeiden mukaisella tuella voidaan vahvistaa niin lapsen kuin vanhempien hyvinvointia. Vanhemmuuden tehtävien mukaan jäsennetty tuki mahdollistaa tiedon ja ymmärryksen lisäämisen lapsen kehityksestä ja vanhemmuuden tehtävistä. Vanhemmuuden tuki on laaja ja monipuolinen kokonaisuus. Tuki voi olla tiedollista ja tähdätä vanhemmuustaitojen vahvistumiseen. Tuki voi olla vertaistukea tai ammattilaisten ja vanhempien yhteistoimintaa. Tukea on tuoda esille monipuolista ja ymmärrettävää tietoa vanhemmuudesta sekä lapsen kasvusta ja kehityksestä sekä niitä tukevista käytännöistä. (Hakulinen ym., 2019, s. 106–108.)

Vanhemmuuden roolikartta on yksi koulun perhetyön työvälineistä. Roolikartta on käytännönläheinen tapa kuvata vanhemmuuden sisältöjä. Se tuo esille monipuolisesti ja selkeästi vanhemmuuden keskeiset osa-alueet. Roolikartan avulla on mahdollista arvioida, miten vanhempi kykenee vastaamaan lapsen tarpeisiin. Monipuolisuuden ja käytännönläheisyyden vuoksi oli luontevaa valita se kehittämistyön lähtökohdaksi. Kehittämistyössä on tarkoituksena tehdä vanhemmuuden roolikartta tutuksi kasvattajille ja löytää erilaisia tapoja soveltaa sitä koulun perhetyössä. Tarkoitus on tehdä näkyväksi sitä, miten tällä työvälineellä voidaan tukea vanhempien jaksamista, lisätä vanhemmuustaitoja, vaikuttaa lapsen oppimisen tukemiseen ja tuoda lisää ymmärrystä perheiden kanssa työskenteleville ammattilaisille kouluissa.

Koulun perhetyöntekijöiden työkokemus sosiaalialalta ja perhetyöstä on vaihtelevaa. Joku on ollut mukana alusta asti, joku vasta aloittanut ja muut siltä väliltä. Työyhteisön muutokset ovat herättäneet keskustelua ja toiveita siitä, että uusilla työntekijöillä olisi käytettävissään materiaalia, joka tukisi perhetyön tekemistä. Jaana Ramstenin kehittämistyössä on luotu yhtenäisiä toimintatapoja sekä tukimateriaalia koulun perhetyön toteuttamisen tueksi. Sen avulla pystytään avaamaan ammattilaisille ja lapsiperheille mitä tarkoittaa sosiaalihuoltolain mukainen koulun perhetyö. Ramsten toteaa, että toimintatapojen kehittäminen ja yhtenäistäminen voi tulla vielä tarpeelliseksi, vaikka hän kokosi

kehittämistyössään yhteen työvälineitä työn toteuttamisen tueksi. (Ramsten, 2022, s. 58–59.)

Tässä kehittämistyössä vastataan sekä Ramstenin, että perhetyöntekijöiden huomioimaan tarpeeseen. Tavoitteena on tuottaa teorian tietoa vanhemmuudesta ja kasvatuksesta, joka toimii perhetyöntekijöille pohjatietona, kun pohditaan mitä vanhemmuus on ja mihin osa-alueisiin tulee kiinnittää huomiota kasvatuksessa ja vanhemmuuden tukemisessa. Teoria ohjaa työntekijää vanhemmuuden kokonaisuuden jäsentämisessä. Kehittämistyöhön koottu tieto tuo esille niitä asioita, joiden kautta voi lähteä tarkastelemaan perhettä ja vanhemmuutta. Kun tehdään perhetyön tarpeen tai tuen arviointia perhetyöntekijällä tulee olla tietoa ja osaamista ajatella onko koulun perhetyöllä mahdollista vastata esille tulleeseen tarpeeseen.

3 VANHEMMUUS

Vanhemmuuteen kasvaminen on haastava kehitystehtävä. Tietoa asiasta on saatavilla paljon, mutta vanhemmuus ei ole ensisijaisesti tiedollinen asia. Vanhemmuuteen vaikuttaa suhde itseen ja muihin sekä oma koettu lapsuus. Pohjimmitaan lapsen kasvatuksessa on kyse ihmissuhteesta, jossa lapsen ja vanhemman välillä on jatkuvaa vuoropuhelua. Vanhempi vaikuttaa lapseen ja lapsi vanhempaan. Vanhemman ja lapsen suhde elää ja muuttuu, se on yhdessä kasvamista. Vanhemmuuteen kuuluvat kaikenlaiset tunteet, onnistumisen ja epäonnistumisen kokemukset, ymmärryksen ja ymmärtämättömyyden hetket. Usein vanhemmat pyrkivät täyttämään ulkopuolelta tulevia hyvän vanhemman kriteereitä, vaikka olennaista olisi löytää se, millainen elämä on omalle perheelle kokonaisuudessaan hyvää. (Kolbe & Järvinen, 2002, s.39–41; Pöyhönen & Livingston, 2023, s. 18–21, 24, 28.)

Lapsi on riippuvainen aikuisesta. Kehittyäkseen hän tarvitsee vuorovaikutusta aikuisen kanssa. Hyvässä vuorovaikutuksessa vanhempi osaa mukautua lapsen ikäkaudelle ominaisiin tarpeisiin. Kypsymistä ei voi kiirehtiä. Itsenäistyminen onnistuu, kun se etenee pienin askelin, lapsen kehitystason mukaisesti. Kehityspsykologiset seikat unohtuvat silloin, kun lapselta vaaditaan liian varhain taitoja, itsenäisyyttä tai persoonallisuuden kypsyyttä. Ihmiseksi kasvamista säätelevät tietyt biologiset tekijät ja kehitys etenee omaa rataansa. Hyvää kasvuennustetta voi kuitenkin lisätä osoittamalla lapselle aitoa kiinnostusta, antamalla turvaa, rakkautta ja aikaa. (Kolbe & Järvinen, 2002, s. 117, 158–159, 164–167; Sinkkonen, 2012, s. 269.)

Vanhempien tehtävä on antaa lapselle sellaiset valmiudet, joilla hän tulee aikanaan selviämään itsenäisesti. Vanhemmuus on laaja kokonaisuus, jota voi jakaa pienempiin palasiin, jos sille asetetut tavoitteet näyttäytyvät korkeina vaatimuksina. Sinkkonen jakaa vanhemmuuden kolmeen sektoriin. Ensimmäiseen kuuluu asiat, joita vanhempi ei voi jättää tekemättä. Näitä asioita ovat lapsen perustarpeista huolehtiminen. Toisena ovat asiat, joissa vanhempi tekee parhaansa - opettelee tuntemaan lapsensa ja tämän temperamentin, seuraa lapsen tunteita ja pyrkimyksiä ja näihin reagoimalla tähtää hyvään vuorovaikutukseen. Kolmanteen sektoriin kuuluvat asiat, joita on vaikea tai mahdoton muuttaa, esimerkiksi temperamentiin tai geeneihin liittyvät asiat. (Sinkkonen, 2012, s. 21–24.)

Hyvään kasvatukseen ei ole olemassa ohjeistoa eikä sitä voi määritellä ulkopuolelta. Jokainen vanhempi tekee virheitä. Minkäänlaisella kasvatuksella ei voida ratkaista kaikkia ristiriitatilanteita ihanteellisella tavalla. Hyvä kasvatustapahtuu vuorovaikutusprosessissa, missä vallitsee tietynlainen tasapainotila. Kasvun tukemisessa tarvitaan toimivaa vuorovaikutusta viestien välittämiseksi ja välittymiseksi. Hyvä vanhemmuus on epämääräinen käsite ja se tarkoittaa eri asioita eri ihmisille. Hyvää vanhemmuutta voi pohtia asettamalla itselleen saavutettavia tavoitteita, jotka on mahdollista jakaa tarpeeksi pieniin välitavoitteisiin. Näin on mahdollisuus saada onnistumisen kokemuksia usein, joka johtaa siihen, että luottamus omaan vanhemmuuteen lisääntyy. Tavoitteiden

asettamisessa tulee huomioida kaikki elämän osa-alueet ja se, että ne vastaa-
vat vanhemman omia arvoja. Tavoitteet joustavat elämäntilanteen mukaan,
niin että ne lisäävät voimavaroja eivätkä vie niitä. Oman näköistä ja omille ar-
voille sopivaa vanhemmuutta voi jäsentää pohtimalla sitä millainen vanhempi
haluaa, olla, mitä arvoja haluaa lapselle välittää, mitä tavoitteita ja millaisia
päämääriä on vanhempana olemiselle. (Sinkkonen, 2012, s. 12–14, 16; Tro-
gen, 2021, s. 27–29, 33.)

Vanhemman tärkeä tehtävä on luoda lapselle kokemus siitä, että hän on hy-
väksytty sellaisena kuin hän on. Lapsen persoonallisuus, luonne ja tempera-
mentti tulee huomioida kasvatustilanteissa. Lapsella on oikeus ilmaista kaikkia
tunteita ja saada aikuisen apua tunteiden säätelyyn. Vanhemman ja lapsen
keskusteluyhteyden tulisi olla avoin ja toimiva. Lapsi tarvitsee vanhempansa.
Vanhemman tehtävä on huolehtia lapsen psyykkisestä ja fyysisestä tervey-
destä ja siitä, että perheellä on tarpeeksi laadukasta arki-aikaa, joka näkyy hu-
mioimisena, hoitamisena, kuuntelemisena ja vastuunottona. Rakkaudensoi-
tuksista keskeisin on kosketus, mikä on jokaisen lapsen perusoikeus. (Saik-
kala, 2011, s. 49–55, 124,140,146, 199.)

Lapsen kasvatuksessa on hyvä lähteä liikkeelle itsestä. Vanhempi on lapsen
ensimmäinen ja tärkein ihmisenä olemisen malli. Vanhemman on tiedostettava
omat toiminta- ja reagoititapansa. Kun lisäksi tiedostaa omien vanhempiensa
vaikutuksen omaan käyttäytymiseen ja kasvatukseen voi tehdä oivalluksia
omaan suhtautumiseensa ja sen muuttamiseen. Vanhempien esimerkki on
merkityksellisin asia. Vanhemmat toimivat esimerkkinä myös silloin, kun eivät
tee sitä tietoisesti. Jos toivoo muutosta lapsesta, on ensin tehtävä muutos
omassa toiminnassaan. (Saikkala, 2011, s. 201–202, Kolbe & Järvinen, 2002,
s.9.)

Kasvatusmenetelmät, joilla pyritään suoraan vaikuttamaan lapsen käytök-
seen, ovat olleet pinnalla pitkään. Nyt on yleistynyt ajatus, että tunteita ja tar-
peita ymmärtämällä on mahdollisuus vaikuttaa lapsen käyttäytymiseen pitkä-
jänteisesti. Lapsen ymmärtämisessä ja ohjaamisessa auttaa myös tempera-

mentin, elämäntilanteen, kehitysvaiheen ja aiempien kokemusten huomioiminen. Vanhempien ei tarvitse tietää kaikkia lapsen kehitykseen kuuluvia vaiheita. Tarpeen tullen voi kysyä neuvoa. Apua on tarjolla ja sitä on lupa hakea. Avun hakeminen on hyvää vanhemmuutta. (Pöyhönen & Livingston, 2023, s. 35–37.)

4 KASVUN TUKEMINEN

4.1 Rajat ja rakkaus

Lapselle kaksi tärkeintä asiaa on rakkaus ja turva. Näiden toteutuessa ollaan kasvatuksessa jo todella pitkällä. Lapsen tulisi voida kokea, että hän tuottaa vanhemmille iloa ja on hyväksytty juuri sellaisena kuin on. (Trogen, 2021, s. 204; Sinkkonen, 2012, s. 274.)

Rakkaus on huolenpitoa, hellyyttä ja välittämistä. Sen tulisi olla kaikkea perheen toimintaa ohjaava periaate. Jokainen perhe määrittelee rakkauden itse. Se on vaikeasti selitettävissä, mutta helposti tunnistettavissa. Rakkaus on muistuttamassa siitä, että sääntöjä uskollisesti noudattamalla tai psykologis-pedagogisesti taitavilla suorituksilla ei päästä parhaaseen lopputulokseen. Rakkaus ei ole vain velvollisuuksia vaan aitoa välittämistä ja läsnäoloa, lapsen hoitamista hellästi ja häntä arvostaen. (Saikkala, 2011, s. 18, 35–36.)

Perusturvallisuus on perustarve. Perusturvallisuus vahvistuu, kun vanhemmat toimivat ennustettavasti ja johdonmukaisesti. Lapset tarvitsevat vanhempien asettamat sopivat rajat, joista pidetään kiinni loogisesti ja empaattisesti. Säännöistä ja rajoista voidaan sopia yhdessä lasten kanssa. Aikuisjohtoisuus luo turvaa ja luottamusta. Lapselle on pystyttävä kertomaan ja perustelemaan missä raja on ja miksi se on olemassa. Perusteleminen auttaa myös vanhempaa miettimään onko kielto tai määräys tarpeellinen. Rajoja ohjaavat tavat ja

arvot ja ne vaihtelevat eri perheissä. Jokaisessa perheessä kiellettyjen ja sallittujen asioiden listat näyttävät erilaisilta. Lapsen rajoista ei ole mahdollista luoda yhtenäistä, kaikille sopivaa luetteloa.

Rajattomuus aiheuttaa lapsissa stressiä, ahdistusta, turvattomuutta ja levottomuutta. Johdonmukaiset rajat ja niistä kiinnipitäminen vahvistaa lapsen turvan tunnetta ja vähentää levottomuutta. Monimutkaiset säännöt ja jatkuva kieltäminen aiheuttavat lapsessa itsenäisyysvajetta, joka voi johtaa tottelemattomuuden lisääntymiseen ja saa arjen näyttäytymään kielteisessä valossa. Rajojen ylittämisestä seuraamaa rangaistusta tehokkaampi tapa on palauttaa lapsi empaattisesti takaisin rajojen sisälle. Vanhemman on hyvä pohtia tarkkaan mistä haluaa pitää kiinni ja mihin panostaa. Toisten asioiden voi antaa mennä omalla painollaan, puuttumatta lapsen käyttäytymiseen. (Pöyhönen & Livingston, 2023, s. 145; Trogen, 2021, s. 77–78, 82–85; Saikkala, 2011, s. 70–73, 78–79, 161, 188.)

4.2 Rutiinit

Rutiinit liittyvät lapsen perustarpeiden tyydyttämiseen. Vanhemman tehtävä on vastata lapsen perustarpeista. Usein ajatellaan, että tästä perustehtävästä suoriudutaan vähän kuin itsestään, mutta tämä osa-alue on sellainen, mihin tulisi kiinnittää erityisesti huomiota. Säännöllinen vuorokausirytm, monipuolinen ravinto, riittävä uni ja lepo ja päivittäinen liikunta, ulkoilu ja leikki ovat tärkeysjärjestyksen kärkipäässä. Rutiinit luovat turvaa ja mahdollistavat kiireettömyyttä ja mahdollisuuden tehdä asioita omaan tahtiin. (Saikkala, 2011, s. 37–39, 45; Sinkkonen, 2012, s. 21–24.)

Rutiinit saattavat tuntua tylsiltä, mutta niiden luomisessa ja niistä kiinni pitämisestä on monia hyötyjä. Rutiinit voivat olla perheissä erilaisia. Rutiinien avulla arjesta saadaan ennakoitavaa ja selkeää. Selkeät rutiinit auttavat lasta toimimaan odotetulla tavalla ja silloin konfliktitilanteet perheessä vähenevät. Säännöllinen vuorokausirytm on yksi perhe-elämän toimivuuden perustekijöistä. (Pöyhönen & Livingston, 2023, s. 132–133; Saikkala, 2011, s. 37–39, 45.)

4.3 Kiintymyssuhde, yhteys ja vuorovaikutus

Kiintymyssuhde on lapsen ja vanhemman välinen pysyvä tunnesuhde. Turvallinen kiintymyssuhde on hyvä perusta onnistuneelle vanhemmuudelle ja lapsen kehitykselle. Turvallisessa kiintymyssuhteessa lapsi kokee olevansa pääasiassa turvassa. Turvallisen kiintymyssuhteen muodostuminen vaatii vanhemman henkistä ja fyysistä läsnäoloa sekä lapsen henkisen ja fyysisen turvallisuuden varmistamista. Turvallisen kiintymyssuhteen muodostuminen edellyttää sitä, että lapsi kohdataan ja häntä autetaan myös vaikeissa tilanteissa. Turvallisuuden tunteessa lapsen aivot pysyvät rauhallisina ja silloin hänellä on mahdollisuus toimia, oppia ja tehdä parhaansa. (Hughes, 2011, s.16; Trogen, 2021, s. 47–48, 119.)

Yhteys kulkee kiintymyssuhteen kanssa rinnakkain, mutta yhteys on koko ajan liikkeellä oleva asia. Yhteys muodostuu ja katkeaa ja muodostuu taas uudelleen. Yhteys mahdollistaa aivojen kasvamisen ja kehittymisen. Yhteyden tarve ei vähene lapsen kasvaessa, mutta se saattaa muuttaa muotoaan. Yhteydetömyyden tila on lapselle tuskallista ja hän hakee yhteyttä kaikin tavoin, hyvällä tai huonolla käyttäytymisellä. (Trogen, 2023, s. 43–45, 49.)

Yhteyden rakentamisessa ja vaalimisessa tärkeää on hyvä keskusteluyhteys. Vanhemman on hyvä pitää yllä ilmapiiriä, missä mikään keskustelunavaus ei ole turha tai kielletty. Kun lapsi kertoo jotakin, on tärkeää pysähtyä kuuntelemaan. Lapsi testaa yhteyden laatua ja vanhemman tehtävä on keskittyä siihen, mitä lapsi yrittää viestittää. Arjessa on tärkeää olla hetkiä, joissa lapsilla on tilaa kertoa asioistaan. Vanhempi voi järjestää kiireetöntä tilaa esimerkiksi ottamalla lapsen mukaan puuhailemaan arkisia asioita tai hyödyntää automatkat harrastuksiin, yhteiset lenkit tai saunomisen. Yhteiset hetket mahdollistavat tilaa tärkeille keskusteluille. Joskus yhteys katkeaa ja isommatkin riidat ovat osa ihmissuhdetta. Omalla toiminnallaan vanhemmat voivat näyttää miten yhteys palautetaan. Läheisyys ja hoiva auttavat vahvistavat yhteyttä katkon jälkeen. (Pöyhönen & Livingston, 2023, s. 172–174, 176–179.)

Kaikki ihmissuhteet ovat lapselle malleja vuorovaikutuksesta. Lapselle ensimmäinen malli maailmasta on vanhemman ja lapsen välinen vuorovaikutussuhde. Ihmissuhteissa olemalla ja niitä seuraamalla opitaan, miten muita ihmisiä kohdellaan ja ne antavat mallin tulevia ihmissuhteita varten. Rakastamalla ja myötätuntoisella otteella lapset oppivat toimimaan samoin. (Trogen, 2021, 41–45, 61.)

4.4 Tarpeet

Tarpeet ohjaavat lapsen toimintaa. Kun joku tarve herää tunteet viestivät sen ja yrittävät ohjata käyttäytymistä niin, että tarve tyydytty. Jokaisella on tarve olla turvassa, rakastettu ja kunnioitettu. Lapsen kehityksen ja vanhemmuuden kannalta keskeisiä tarpeita ovat kehotarpeet, turvatarve, yhteystarve, arvostustarve ja itsenäisyystarve. Vanhemman on myös mietittävä miten vanhemman omat tarpeet täyttyvät silloin, kun pitää huolta lasten tarpeiden täyttymisestä. Jos vanhempi ohittaa omat tarpeensa liian pitkään vanhemmuuteen voi uupua. On tärkeää rakentaa arkea niin, että tilaa on myös vanhemman tarpeille. Oman hyvinvoinnin lisääminen ei ainakaan ole lapsilta pois. (Pöyhönen & Livingston, 2023, s. 114–117, 119–124.)

Voidaan ajatella, että haastava käyttäytyminen kertoo tarvevajeesta. Kun oppii näkemään lapsen tarpeet ja niistä seuraavat tunteet, on mahdollisuus tukea lasta tarpeiden kohtaamisessa ja tunteiden käsittelyssä. Vallalla tulisi olla ajatus: ei hätää, me selviämme tästä yhdessä. Tämä johtaa tunnetaitojen ja itse-tuntemuksen vahvistumiseen, lapsen ja vanhemman suhteen syvenemiseen ja arjen selkiytymiseen. (Pöyhönen & Livingston, 2023, s. 124–125, Sinkkonen, 2020, s. 105.)

Kehotarpeet liittyvät ravintoon, lepoon ja suojaan. Helpoiten kehotarpeet tyydytetään rutiinien avulla. Rutiinit lisäävät hallinnantunnetta ja vastaavat myös turvatarpeeseen. Arki on usein kiireistä ja rutiinien lisäksi on hyvä kiinnittää

huomiota lepoon. Lepo ei tarkoita ainoastaan riittävän pitkiä yöunia vaan ylipäänsä arjen rauhoittamista. (Pöyhönen & Livingston, 2023, s. 129–135.)

Lapsen turvatarve näkyy erityisesti silloin, kun elämässä on isoja muutoksia esimerkiksi muutto, koulun aloittaminen, sisaruksen syntymä tai vanhempien ero. Isoissa muutoksissa vanhemman on hyvä muistaa tarjota erityistä turvaa useamman kuukauden ajan, sillä lapsen käytös voi muuttua tai oireilu alkaa vasta tilanteen tasaannuttua. Huolenpito ja läheisyys vahvistavat kokemusta turvasta erityisen voimakkaasti. Läheisyyttä ei voi tarjota lapselle liikaa. Kun lapsi on hoivan kohteena, hän kokee olevansa rakas ja tärkeä. Läheisyyden ja hoivan tarve ei katoa tai vähene lapsen kasvaessa. Koululainen ja teini-ikäinenkin tarvitsevat hoivaamista. Yhdessä vietetty aika ja läsnäolo vastaavat hyvin myös lapsen yhteys- ja arvostustarpeeseen, kun lapsi yhteyttä hakiessaan hakee vastauksia kysymyksiin, onko hän hyvä, riittävä ja rakkauden arvoinen. (Pöyhönen & Livingston, 2023, s. 139–142, 163, 187.)

Itsenäisyystarve on yhteydessä turvatarpeeseen. Kun lapsella on mahdollisuus vaikuttaa omaan elämäänsä ikäiselleen sopivalla tavalla, hänellä on turvallinen olo. Aikuiset päättävät lapsen arjen struktuurista ja rutiineista, mutta lapselle tulee antaa valtaa sellaisissa asioissa, joiden seuraukset hän voi kehitystasonsa mukaan kantaa. Arjessa tarvitaan usein kompromisseja. Myös lapsen voi ottaa mukaan keksimään ratkaisua. Vanhempi saattaa pelätä auktoriteetin menettämistä, mutta kompromissien tekemistä lapsi tarvitsee kaikissa ihmissuhteissaan ja se on tärkeä taito harjoitella. (Pöyhönen & Livingston, 2023, s. 203–205.)

4.5 Tunteet

Tunteet ja tarpeet linkittyvät vahvasti yhteen. Tunteiden määrittelemisen ei ole yksinkertaista, mutta tunteet ovat välttämättömiä sosiaalisen käyttäytymisen muovaamisessa ja säätelemisessä. Tunteiden nimeäminen auttaa lasta niiden

säätelyssä. Jo nimeämällä tunne osoitetaan lapselle se, että siihen suhtaudutaan vakavasti. Kun annetaan lupa tunteiden tuntemiseen, lisätään lapsen turvallisuuden tunnetta. (Sinkkonen, 2012, s. 88–89, 104–105.)

Tunnekasvatukseen kuuluu lupa tunteiden ilmaisemiselle, empaattinen ja ymmärtävä asenne sekä auttaminen. Jokaisella lapsella on oikeus siihen, että aikuinen auttaa käsittelemään tunteita. Aikuinen toimii kanssatuntijana ja kanssasäätelijänä. Tieto tunnekasvatuksesta on vielä melko uutta ja vanhempi saattaa opetella tunnekäsittelyä vasta samaan aikaan lapsen kanssa. Lapsi ei tarvitse tunnekasvatusta koko ajan, mutta on tärkeää, että hänellä on ainakin yksi aikuinen, jonka seurassa hän voi ilmaista kaikki tunteitaan ja hänen tunnekokemuksiinsa suhtaudutaan pääsääntöisesti empaattisesti. Empatian avulla lapsi tulee kuulluksi, nähdyksi ja ymmärretyksi. Empatia on yksi kasvatajan tärkeimmistä työvälineistä. Sen avulla vanhempi voi olla oikeasti läsnä ja kuunnella mitä toisella on sanottavana. Tunnetaidot eivät kehity itsestään, niitä tarvitsee harjoitella samalla tavalla kuin muitakin taitoja. Harjoitteluun kuuluu myös notkahdukset, jotka muuttuvat edistykseksi myöhemmin. Vanhempien tuki ja apu ovat tunnesäätelyssä olennaista. (Pöyhönen & Livingston, 2023, s. 77, 93, 100–101; Trogen, 2021, s. 119–121, 154.)

Perheessä pitää olla lupa näyttää kaikenlaisia tunteita. Lasten on saatava kiu-kutella ja olla vihaisia. Ja kuitenkin heille täytyy välittyä tunne, että maailmassa on turvallista elää ja he ovat jonkun mielessä ja heitä rakastetaan. On tärkeä, että lapsi kokee, ettei viha tuhoa eikä johda hylkäämiseen. (Sinkkonen, 2020, s. 337–338; Sinkkonen, 2012, s. 84, 87.)

Tunteet tarttuvat, koska aivomme peilisolut peilaavat muiden toimintaa. Siksi voidaan sanoa, että sitä saa, mitä antaa. Itsesäätely voi olla myös aikuiselle vaikeaa. Aikuisen on hyvä harjoitella keinoja, joilla hän saa vähän lisää aikaa tunteita herättäviin tilanteisiin ennen kuin reagoi. Samalla kun aikuinen säätel-lee tunteitaan, lapsi oppii mallista tunteiden säätelyä. Itsesäätely pohjautuu temperamenttiin, mutta se on taito, jota voi vahvistaa säännöllisellä harjoitte-llalla. (Pöyhönen & Livingston, 2023, s. 107–110; Trogen, 2021, s. 111–118.)

4.6 Minäkuva ja itsetunto

Lapsen minäkuva muodostuu muilta saadun palautteen perusteella. Negatiivinen palaute vaikuttaa herkästi minäkuvaan kielteisesti ja siksi lapsi tarvitsee erityisen paljon myönteistä vahvistusta omasta arvostaan. Vanhemman tehtävä on viestittää lapselle, että hän on arvokas omana itsenään ihan jokaisena hetkenä. Arjessa tämä tarkoittaa sitä, ettei vanhempi esimerkiksi kommentoi ääneen tai tuomitse kehonkielellään asioita, jotka eivät ole vaarallisia tai kiellettyjä vaikka ne vanhemman mielestä voivatkin olla ärsyttäviä. Ohjeita voi muotoilla myönteisellä tavalla kieltojen sijaan. Vanhemman antama myönteinen huomio lapsen vahvuuksista tukee minäkuvan ja itsetunnon kehittymistä. (Pöyhönen & Livingston, 2023, s.185–193.)

Kiittäminen ja kannustaminen ovat tehokkaita itsetunnon kohottajia. Myös yrittämisestä on hyvä kiittää. Itsetunnon vahvistumiseksi lapsen on saatava tarpeeksi hellyyttä. Lasta ei voi koskaan pitää liikaa hyvänä. Vanhemman on tärkeä viestittää lapselle, että viha ei tuhoa mitään. On hyvä muistaa, että itsetunto vaihtelee päivästä toiseen ja lapsen ikäkausien mukaan (Sinkkonen, 2012, s. 207; Sinkkonen, 2020, s. 132–136, 336.)

Itsetunnon tukeminen on tärkeä tavoite kasvatuksessa. Hyvää itsetunto rakentuu monista asioista. Sen perustana on rakastavat ja läheiset ihmissuhteet. Hyvä itsetunto rakentuu ehdottoman rakkauden ilmapiirissä. Sen lisäksi tarvitaan positiivista palautetta, kannustusta sekä vahvuuksien tunnistamista ja tukemista. (Trogen, 2021, s. 34–35.)

4.7 Temperamentti

Lapsen temperamentin tiedostaminen auttaa käyttäytymisen ymmärtämiseen. Temperamentti on synnynnäinen, kasvatuksesta riippumaton ja tärkein selittäjä sille, miksi samojen vanhempien kasvattamat lapset voivat olla hyvin erilaisia keskenään. Temperamentti selittää reagoititapamme, mutta ei estä toi-

mimasta tietyllä tavalla. Persoonaa rakentuu temperamentin ympärille vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Ympäristö vaikuttaa vuorovaikutustaitojen kehittymiseen, ajatteluun, arvoihin, sekä maailmankuvaan, jotka kaikki ovat osa persoonaa. (Pöyhönen & Livingston, 2023, s. 37–38; Trogen, 2021, s. 94, 97.)

Temperamenttityylejä ovat helppo, hitaasti lämpeävä ja voimakas ja nämä kuvaavat sitä, kuinka helppo ihmisen on sopeutua ympäristöönsä. Tieto temperamentista auttaa ymmärtämään lapsen reaktioita, käyttäytymistä sekä ohjaamaan omaa toimintaa vanhempana. Temperamentin ymmärtäminen auttaa myös konfliktitilanteiden ratkaisussa. (Pöyhönen & Livingston, 2023, s. 42–43; Trogen, 2021, s. 95–97.)

Temperamentin lisäksi on huomioitava, että myös aivojen toiminta vaikuttaa siihen, miten käyttäydymme konfliktitilanteissa. Lapsen etuotsalohkon kypsyämyyden vuoksi hän tarvitsee paljon aikuisen tukea tunnekuohun, stressin ja kuormituksen aikana. Etuotsalohko kehittyy 25–30-vuotiaaksi asti. (Trogen, 2021, s. 98–100.)

5 VANHEMMUUDEN ROOLIKARTTA

5.1 Rooliteoria

Roolikartan taustalla on Morenolainen rooliteoria. Jacob Levy Moreno (1889–1974) on kehittänyt psyko- ja sosiodraama menetelmät sekä luonut sosiometrian. Hän kehitti työnsä viitekehykseksi rooliteorian kuvaamaan ihmisten välisiä vuorovaikutussuhteita. Sosiometrian avulla voidaan tarkastella ihmisten välisiä suhteita sekä ihmisen sisäisiä toimintoja eli suhdetta eri roolien kesken. Roolikartta on yksi väline sisäisten roolisuhteiden tarkasteluun. (Airikka, 2003, s. 7; Helminen–Iso-Heiniemi, 1999, s. 12.)

Vanhemmuuden roolikartan roolit on muodostettu pohtimalla mitkä ovat lasten tarpeet ja odotukset vanhemmuudelta, millaisia odotuksia ympäröivällä yhteisöllä ja ihmisillä, esimerkiksi sukulaisilla, koululla tai terveydenhuollolla, on ja mitä lainsäädäntö vanhemmuudelta edellyttää. Näistä löytyi monia vanhemmuuden tehtäviä ja rooleja, jotka jaettiin sisällön mukaan isommiksi kokonaisuuksiksi. Roolikartan päärooleiksi muodostui huoltaja, rakkauden antaja, elämän opettaja, ihmissuhdeosaaja ja rajojen asettaja. (Helminen–Iso-Heiniemi, 1999, s. 10–11.)

Sosiaalipsykologiassa roolin luonne on sosiaalinen, koska se liitetään sosiaaliseen asemaan ja vuorovaikutukseen. Morenon rooliteorian mukaan rooli on myös yksilöllinen, koska se on sidoksissa yksilön persoonallisuuden kehitykseen. Rooli on yksilön omaksuma toimintamuoto suhteessa toisiin ihmisiin tai asioihin. Rooleilla on yhteys yksilöön kohdistuviin käyttäytymisodotuksiin ja sosiaalisiin systeemeihin, jotka tekevät rooleista suhteellisen pysyviä. Ihmisillä on käytössään useita rooleja ja ne kehittyvät läpi elämän. (Airikka, 2003, s. 7; Helminen–Iso-Heiniemi, 1999, s. 12–13.)

Vanhemmuuden roolit kehittyvät ja kypsyvät suhteessa ja vuorovaikutuksessa lapseen. Rooleja tarkastellaan niiden kehitysasteiden mukaan. Roolit voivat olla sopivasti käytössä, ali- tai ylikehittyneitä tai puuttua kokonaan. Sopivasti kehittyneessä roolissa toiminta on luontevaa. Ylikehittyneessä roolissa toiminta on automaattista, liiallista ja tilanteeseen sopimatonta. Alikehittyneessä roolissa tunteet ohjaavat toimintaa ja käyttäytyminen on kuin harjoittelua. Roolien kehitysasteen arvioinnin jälkeen voidaan miettiä mitä tekemällä voidaan joko lisätä tai vähentää roolin mukaista käyttäytymistä. (Helminen–Iso-Heiniemi, 1999, s. 13–14.)

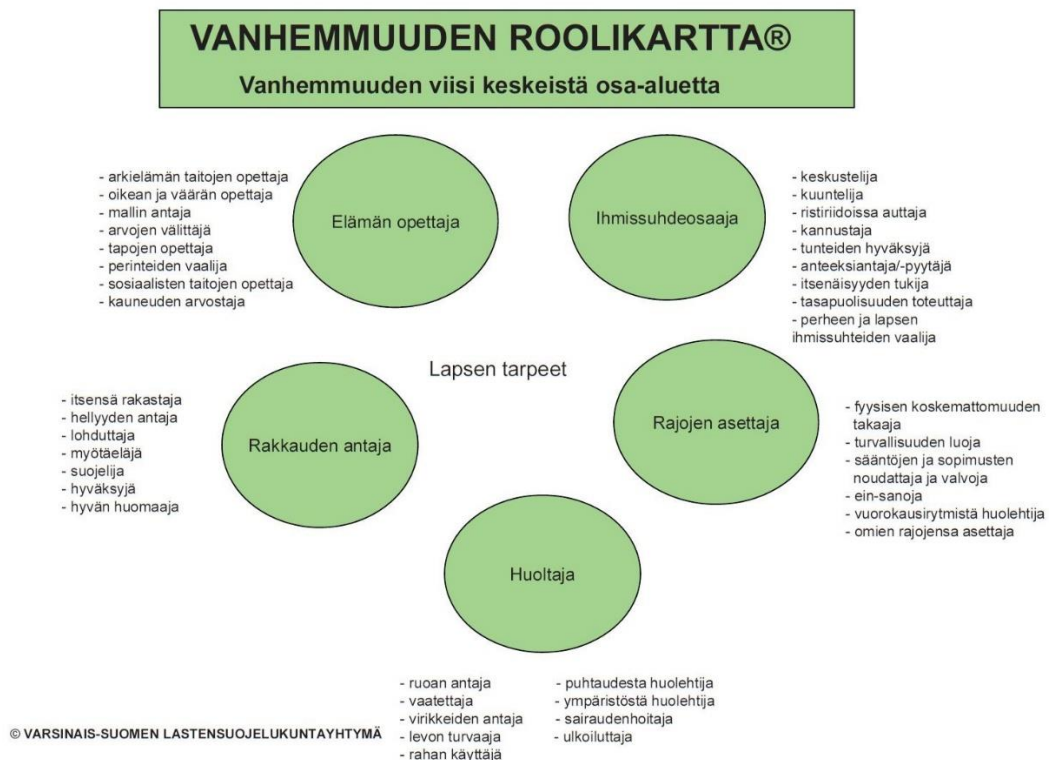
Tarkastelua ja arvioimista varten roolit jaetaan hierarkkisiin tasoihin. Tasoja ovat toimintaroolit, tekoroolit ja operaatoroolit. Roolikartan pääroolit ovat toimintarooleja. Motiivit ohjaavat toimintaa. Vanhemman toimintaa ohjaa esimerkiksi motiivi lapsen hyvinvoinnista. Tekoroolit ovat roolikartan alarooleja. Ne kuvaavat tavoitteita, joita vanhemmalla on suhteessa lapseen, esimerkiksi

ruoan antaja. Operaatiroolit ovat konkreettista toimintaa kuten makaronilaatikon valmistus. (Helminen–Iso-Heiniemi, 1999, s. 14–15.)

5.2 Vanhemmuuden roolit kouluiässä

Vanhemmuudessa kaikki roolit ovat tärkeitä. Vanhemmuuden roolit ovat kuvattuina kuvassa 1. Eri roolit korostuvat lapsen eri kehitysvaiheissa.

Kouluiässä lapsi siirtyy leikin maailmasta järjestelmällisen oppimisen maailmaan. Aikuisen näkökulmasta kouluikäisen lapsen kehitysvaihe nähdään suhteellisen helppona vaiheena. Tämä voi helposti johtaa siihen, että lapsen ajatellaan olevan pärjäävä, helppo ja itse asiansa hoitava yksilö. Keskeistä tässä kehitysvaiheessa on huomioida lapsen mahdollisuus itsenäisyyteen ja omatoimisuuteen, kuitenkin niin, että tarvittaessa on helppo saada aikuisen huolenpitoa ja ohjausta. (Rautiainen, 2001, s.35; Ylitälo, 2011, s. 60.)

Kuva 1. Vanhemmuuden roolikartta.

Kouluikäisen lapsen vanhemmuudessa keskeistä on elämän opettajan rooli. Kyse on elämässä tarvittavien taitojen, arvojen ja asenteiden opettamisesta. Lapsi voi kyseenalaistaa vanhempien tärkeinä pitämiä asioita peilatussaan niitä esimerkiksi opettajan tai koulutovereiden näkökulmiin. Koulun ja kodin välinen yhteistyö on merkityksellistä asetettaessa lapselle sopivia kasvatuksellisia tavoitteita. Myös kouluikäisten vanhempien keskinäinen vuoropuhelu monipuolistaa vanhempien kasvatuksellista näkökulmaa ja lisää tietoa lapsen kehityksestä. Tämän myötä vanhempien roolit ja itseluottamus voivat vahvistua. (Rautiainen, 2001, s.35–36.)

Kouluikäinen lapsi alkaa ottaa etäisyyttä vanhempaansa ja haluaa näyttää pärjäävänsä omillaan. Vanhempi voi tulkita tämän helposti niin, ettei lapsi tarvitse enää hellyyttä ja vierellä kulkijaa. Kouluikäisen lapsen kasvatuksessa on tärkeää muistaa myös rakkauden antajan rooli. Lapsi tarvitsee hyväksyntää, lohdutusta, hellyyttä ja ymmärtämystä kehityksensä tueksi. Jos odotukset pärjäämisen suhteen ovat liian tiukkoja, lapsen emotionaalinen tarvitsevuus voi jäädä puutteelliseksi. (Rautiainen, 2001, s.36; Ylitalo, 2011, s. 60.)

Kouluikäisen lapsen odotetaan oppivan paljon käytännön asioita kuten oma-toimista pukeutumista, kouluun lähtemistä, tavaroista huolehtimista ja läksyjen tekemistä. Vastuunotto koulutyön ja siihen liittyvien asioiden hoitamisesta on kouluiän kehitysvaiheen tavoite, mutta on muistettava, että se vaatii paljon harjoitusta. Aikuisen on huoltajan roolissa aktiivisesti seurattava asioiden sujumista ja tarvittaessa autettava ja opastettava niissä asioissa, joissa itsenäinen toiminta ei vielä onnistu. (Rautiainen, 2001, s.36–37.)

Ihmissuhdeosaajan roolissa vanhempi tukee lasta sosiaalisissa suhteissa, jotka ovat paljon monimutkaisempia kuin ennen kouluikää. Lapsen konkreettinen ajattelu ja kaavamainen moraalinen näkökulma voivat näyttäytyä joustamattomana käyttäytymisenä ja vanhempien näkemysten arvosteluna. Vanhemman tehtävä on kunnioittaa lapsen näkemystä tuoden kuitenkin samalla esiin oman kantansa. Eläytyvällä kuuntelemisella vanhempi välittää hyväksyvää

asennetta ja mahdollistaa lapsen omien näkemysten muodostumisen. Vanhemman omalla käyttäytymisellä on merkitystä. Oman toiminnan ja opetusten välille ei voi jäädä ristiriitaa. Lapsi ottaa etäisyyttä aikuiseen ja lapselle on merkityksellistä saada olla toisten saman ikäisten kanssa. Lapsi opettelee riitailanteiden selvittämistä, mutta aikuisen tuki ja ohjeet ovat vielä tärkeitä. Vanhemman tehtävä on opettaa lasta pitämään puoliaan, mutta myös välittämään muista ihmisistä. (Rautiainen, 2001, s.37; Ylitalo, 2011, s.61.)

Rajojen asettajan rooliin kuuluu rajojen määrittelemine, perustelemine ja niistä kiinnipitäminen. Rajojen asettamisella lapsen itseluottamus ja kyky selviytyä vaikeista tilanteista lisääntyy. Kouluikäinen lapsi kokee helposti rajojen olevan pelkkiä kieltoja. Siksi rajoista päätettäessä tai sovittaessa on kiinnitettävä huomiota selkeisiin ja havainnollisiin ilmaisuihin. Rajoista päättäminen on vanhemman vastuulla oleva asia. Näin lapsi huomaa, että hänestä välitetään ja näin hän oppii luottamaan vanhempansa. (Rautiainen, 2001, s.37–38.)

5.3 Systeminen näkökulma ja roolikartta

Systemiteoreettiset näkökulmat painottavat sosiaalisuuden merkitystä yksilön sijaan. Systemiteoriassa ajatellaan sosiaalisia ja yksilökohtaisia osatekijöitä kaikissa tilanteissa samalla kun nähdään miten nämä tekijät vuorovaikutuksessa toistensa kanssa muodostavat kokonaisuuden. Systemiteoriassa yksilöt nähdään osana muita järjestelmiä. Ne ovat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa monimutkaisilla tavoilla ja näitä tutkimalla saadaan ymmärrystä siitä, miten yksilöt vaikuttavat toisiinsa perheissä, yhteisöissä sekä laajemmissa sosiaalisissa ympäristöissä. (Payne 2005,142–147.)

Systeminen ajattelu ohjaa koulun perhetyöntekijöiden työtä. Systemisellä työotteella pyritään vaikuttamaan ihmisten välisiin suhteisiin ja vuorovaikutukseen. Tavoitteena on löytää ongelmia poistavia toimintatapoja, joissa perhe yhdessä työntekijän kanssa arvioi ja muuttaa toimintaansa. Systeminen toiminta perheessä kuvaa sitä, miten perheessä jokainen vaikuttaa toiseen ja kaikki vaikuttaa kaikkeen. Perhe on siis vuorovaikutusjärjestelmä, jossa sen

jokainen jäsen vaikuttaa käyttäytymisellään ja ilmaisuillaan toisiin perheenjäseniin ja on samalla itse toisten vaikutuksen kohde. Toistensa vaikutuksessa syntyvät tietynlaiset tavat toimia tietyissä tilanteissa. Nämä tavat ovat koko ajan muuttuvia, koska jokainen tilanne vaikuttaa kaikkiin osapuoliin ja synnyttää tilannesidonnaista vuorovaikutusta. (Rönkkö & Rytönen, 2010, s. 92.)

Vaikuttamalla yhteen perhesysteemin vuorovaikutusjärjestelmän osaan eli yhteen ihmiseen ja hänen tapaansa olla vuorovaikutuksessa, voidaan saada aikaan muutoksia systeemin muissa osissa eli toisissa perheenjäsenissä. Systeemisessä ajattelumallissa tarkastellaan perhettä ja sen jäsenten suhteita toisiinsa ja heidän tapaansa kommunikoida keskenään sekä sitä, miten he yhdessä ja erikseen toimivat paitsi suhteissa toisiinsa myös ulkopuolisiin systeemeihin esimerkiksi kouluun. Ongelmia ei etsitä perheenjäsenten ominaisuuksista tai puutteista vaan ongelmat nähdään sosiaalisissa tilanteissa, joihin vaikuttavat monet erilaiset tekijät suorien syysuhteiden sijaan. (Rönkkö & Rytönen, 2010, s. 92–93.)

Perheen systeemit muodostavat sisällään osasysteemejä. Yläsysteemit muodostuvat niistä suhteista, joihin perheenjäsenet ovat kosketuksissa. Yläsysteemejä ovat esimerkiksi suku, koulu, työyhteisöt ja harrastustoiminta. Perheet kuuluvat aina moniin yläsysteemeihin, mikä on huomioitava perhetyössä. Perheen alasysteemejä ovat vanhemmuuden, lasten, sisarusten ja puolisoitten systeemit. Alasysteemien toimivuudella on merkitystä perheen hyvinvoinnille. Eri alasysteemeillä on erilaista valtaa, erilaisia rooleja ja tehtäviä perheen elämässä. (Rönkkö & Rytönen, 2010, s. 99–101.)

Vanhemmuuden alasysteemi on elinikäinen. Siihen ei vaikuta mitkään perheen rakennemuutokset. Toimiakseen se tarvitsee aktiivista, yhteistyökykyistä ja tasavertaista vanhemmuutta. Vanhemmuuden alasysteemissä pohditaan vanhemmuuden haasteita eri kehitysvaiheissa, mahdollistetaan hyvä työnjako perheen arjen sujumiseksi ja sovitaan perheen pelisäännöistä. Kun pohditaan mitä vanhemmat pitävät tärkeänä vanhemmuudessaan, mitkä ovat heidän vahvuutensa ja mitkä haasteensa voidaan apuna käyttää vanhemmuuden roolikarttaa. (Rönkkö & Rytönen, 2010, s. 101–102.)

Vanhemmuuden roolien lisäksi voidaan tarkastella myös rooleja perheessä. Perheroolit voivat kehittyä perheen kehitysvaiheiden, alasysteemien jäsenyyden, persoonan tai temperamentin mukaisesti. Jokaisella on perheessä monia elinikäisiä rooleja kuten äiti, tytär, sisar, isoäiti tai isä, veli, poika ja isoisa. Yksi perheen tehtävistä on lasten sosiaalistaminen erilaisiin vuorovaikutus- ja yhteiskunnallisiin rooleihin. (Rönkkö & Rytönen, 2010, s. 108.)

Roolit voivat edistää tai ehkäistä perheen toimintaa. Roolit voivat olla sopuisia tai ristiriitaisia. Jos vanhemmat eivät pysty täyttämään vanhemmuuden roolejaan, joku lapsista voi omaksua tai yhteiskunta voi ottaa ainakin osan siitä vastuulleen. Rooleja annetaan ja otetaan, niistä taistellaan ja luovutaan. Roolit muokkautuvat ja vaikuttavat toinen toisiinsa. Perheissä ja muissakin systeemeissä on näkyviä ja näkymättömiä, laillisia ja laittomia sekä virallisia ja piilorooleja. Systeemisen ajattelun mukaan rooli tarvitsee yleensä vasta- tai täydentävän roolin. Perheessä aikuiset sisäistävät vanhemman roolit ja lapset lasten roolit. Rooleja voivat olla esimerkiksi huolehtija ja huolehdittava, huoltaja ja huollettava, riippuvainen ja suojelija tai onnistuja ja epäonnistuja. Vanhemmat voivat huomaamattaan vahvistaa lasten rooleja ja vertailla näitä keskenään. Myös vanhemmuusrooleissa tapahtuu helposti vertailua esimerkiksi alkuperäis- tai ystäväperheisiin. Vertaaminen asettaa aina toisen paremmaksi ja näin ollen heikentää helposti vuorovaikutusta. (Rönkkö & Rytönen, 2010, s. 108.)

Perhetyössä rooleja voidaan tarkastella esimerkiksi seuraavien kysymysten avulla. Mitä rooleja perheessä on ja miten ne muotoutuvat? Miten niitä otetaan ja annetaan? Ovatko ne jäykkiä vai joustavia? Miten roolit vaikuttavat vuorovaikutukseen? Vastaavatko roolit ikätasoa? Jokaisen perheenjäsenen kanssa voi tehdä oman roolikartan, jonka avulla voidaan tutkia käytössä olevia rooleja ja niiden tarkoituksenmukaisuutta. Roolien avulla voidaan myös ohjata keskustelua pois persoonallisuuden piirteistä ja niiden arvottamisesta. (Rönkkö & Rytönen, 2010, s. 108–109.)

Myös työntekijä on osa perhesysteemiä osallistumalla vuorovaikutukseen ja olemalla mukana luomassa vaikutuksia. Vuorovaikutuksen, puheen ja asioille annettujen merkitysten yhteisen tutkimisen avulla pyritään yhdessä työntekijän ja perheen kanssa luomaan kehämäisiä vaikutuksia ajattelutapaan ja uskomuksiin saaden näin aikaan myös käytännön muutoksia. Jokainen on asiantuntija omassa asiassaan ja yhteinen ymmärrys muodostuu osapuolten erilaisista näkemyksistä. Tavoitteena on painottaa yhteistyöhön perustuvaa kumpuunutta sen sijaan että ajateltaisiin työntekijää tekemässä toimenpiteitä työn kohteena olevaan perheeseen. (Rönkkö & Rytönen, 2010, s. 113–114.)

Systemisen ajattelun mukaisesti työntekijän perusasenteen tulisi olla tietämättömyys. Tätä kuvataan usein ei-tietämisen positioksi. Tieto kehittyy perheen ja työntekijän vuorovaikutuksessa. Uusien mahdollisuuksien luominen ja kaikkien perheenjäsenten panokseen ja luovuuteen luottaminen ovat työskentelyn keskipisteenä. Työntekijä on yhdessä perheenjäsenten kanssa tarkastelemassa myös heihin vaikuttavia yhteiskunnallisia tekijöitä. On tärkeä muistaa, että perhe ei ole muusta yhteiskunnasta irrallinen systeemi vaan osa suurempaa sosiaalista ja kulttuurista systeemiä. (Rönkkö & Rytönen, 2010, s. 114, 116.)

Systemisessä ajattelussa on alettu korostaa sitä, että yksilölliset ja perheuskomukset ovat laajemman sosiaalisen yhteyden muovaamia. Kulttuuri on merkittävä osa systeemistä ajattelua, koska kulttuuri muovaa ihmisiä monin eri tavoin. Erilaiset yhteiskunnassa vaikuttavat ja elämää määrittävät valta-asetelmat on hyvä tehdä näkyviksi. Silloin ne tulevat tiedostetuiksi ja niiden vaikutus elämän määrittäjänä mahdollisesti vähenee. Valta-asemia tarkastellessa pohditaan esimerkiksi sitä, miten kulttuuriset kontekstit määrittävät ihmisiä, miten ihminen määrittyy sosiaalisessa hierarkiassa, millainen status on eri tilanteissa ja millä tavoin se määrittää ihmistä. Työntekijä tarkastelee yhdessä perheen kanssa perheen sisältä käsin perheenjäsenten suhdetta näihin kulttuurillisiin uskomuksiin ja tekee näkyväksi näiden vaikutuksia ihmisten elämään. Työntekijältä vaaditaan myös oman toiminnan kriittistä arviointia suhteessa valtaan. On pohdittava miten yhteiskunnalliset valta-asetelmat ja omat kulttuurilliset käsi-

tykset esimerkiksi perheestä, vanhemmista ja lapsista vaikuttavat omaan työhön. Perhe ja työntekijä ovat samassa asemassa tutkiskelemassa yhteiskunnallisia vaikutuksia suhteessa ihmiseen. (Rönkkö & Rytönen, 2010, s. 115–116.)

6 KEHITTÄMISTYÖN PROSESSI

6.1 Kehittämistyön toteutus

Kehittämistyössä on sovellettu toimintatutkimuksellisen näkökulman ideaa. Toimintatutkimus voidaan ymmärtää ammatillisen oppimisen sekä kehittymisen prosessina. Toimintatutkimuksessa työntekijä suorittaa omien käytäntöjensä tutkimusta yhteistyössä niiden kanssa, joita asia koskee. Tutkimuksen avulla pyritään uudistamaan ja parantamaan jo olemassa olevia käytänteitä. Toimintatutkimus pyrkii kehittämään osanottajien tietoja, käytännöllistä osaamista ja asiantuntemusta. Tutkimista tehdään aidoissa oloissa niin, että siitä on mahdollisimman paljon hyötyä käytännössä. (Kananen, 2014 s.11; Heikkinen ym., 2010, s. 16, 22.)

Toimintatutkimus on pienimuotoisimmillaan oman työn kehittämistä. Työtehtävät edellyttävät kuitenkin usein yhteistyötä muiden kanssa ja siksi työn kehittäminen vaatii ihmisten välistä yhteistoimintaa. (Heikkinen ym., 2010, s.17.) Toimintatutkimuksen periaatteiden mukaisesti tässä kehittämistyössä koulun perhetyöntekijät tutkivat ja kehittävät omaa työtänsä.

Toimintatutkimuksen yhtenä tavoitteena on luoda uutta tietoa ja ymmärrystä jostakin ilmiöstä. Se on lähestymistapa, jossa ollaan kiinnostuneita siitä, miten asioiden pitäisi olla. Työelämässä toimintatutkimuksesta voidaan käyttää nimeä kehittävä työntutkimus. Olennaista on ottaa käytännössä toimivat ihmiset aktiivisesti osalliseksi kehittämiseen. Yhdessä kehittäminen on hyvä ratkaisu,

koska työyhteisön jäsenet tuntevat toimintansa haasteet paremmin kuin ulkopuoliset. Koska toimintatutkimuksen tavoite on käytänteiden muuttaminen, se mukautuu hyvin tutkimukselliseen kehittämistoimintaan. Toimintatutkimus soveltuu hyvin työmenetelmien kehittämistyöhön, koska se pyrkii uusien toimintatapojen löytämiseen sekä työn ymmärtämiseen ja kehittämiseen. Toimintatutkimusta voidaan käyttää myös, kun halutaan löytää työskentelyyn uusia näkökulmia. Se mahdollistaa tutkimustulosten hyödyntämisen käytännön työelämässä. (Ojasalo ym., 2021, 58–60.) Laajasti katsottuna voidaan sanoa, että toimintatutkimuksen tavoitteena on kehittää hyviä käytäntöjä ja edistää ihmisten mahdollisuuksia elää hyvää elämää (Heikkinen & Kaukko, 2023, s.242).

Toimintatutkimus koostuu toiminnan kehittämisestä, yhteistoiminnasta, tutkimuksesta ja toimijan eli tutkijan mukanaolosta. Toiminta alkaa asian tarkastelusta ja havainnoista, mitä seuraa ongelman teoreettinen muotoilu sekä toimenpiteiden suunnittelu. Suunnitellut toimenpiteet suoritetaan, jonka jälkeen niiden vaikutukset arvioidaan. Tämä saattaa aiheuttaa muutoksia ja korjauksia, joka johtaa toimintatutkimuksen seuraavaan sykliin. Toimintatutkimus siis muodostuu sykleistä, joiden avulla toimintaa kehitetään jatkuvasti. Yksi sykli sisältää eri vaiheita, yksinkertaisemmillaan suunnittelun, toiminnan ja seurannan. (Kananen, 2014, s.14–15.) Vaikka toimintatutkimus etenee syklisesti eri vaiheiden kautta, todellisuudessa vaiheita ei voi aina selkeästi erottaa toisistaan. Eri vaiheet linkittyvät tiiviisti toisiinsa. Prosessi voidaan aloittaa toiminnalla, jota suunnitellaan samalla sen edetessä. (Heikkinen & Kaukko, 2023, s.134.)

Toimintatutkimus ei pääty aina yhteen sykliin. Käyntiin lähtenyt kehittämistyö voi johtaa uusiin kehittämisideoihin ja tällöin ensimmäistä sykliä seuraa toinen tai useampikin sykli. Silloin puhutaan toimintatutkimuksen spiraalista, missä toiminta ja ajattelu liittyvät toisiinsa peräkkäisinä suunnittelun, toiminnan, havainnoinnin, reflektion ja uudelleensuunnittelun vaiheina. (Heikkinen & Kaukko, 2023, s. 26.)

Kehittämistyö sai alkunsa keväällä 2023, kun koulun perhetyöntekijöitä pyydettiin mukaan syyslukukaudella järjestettävään vanhempainiltaan puhumaan

aiheesta vanhemmuus perhetyön näkökulmasta. Vanhemmuuden tukeminen on keskeinen tavoite perhetyössä, joten aiheeseen oli helppo tarttua. Koulun opettajat, kuraattori ja rehtori olivat pohtineet, mitä heidän näkökulmastaan koulun perhetyöntekijän osuus vanhempainillassa voisi tarkemmin pitää sisälleen. Pääaiheeksi nousi se, miten vanhemmat voisivat tukea lapsen kasvua, kehitystä ja koulutyötä. Toivottiin tietoa rutiineista, rajaamisesta, säännöistä, lapsen omasta vastuusta, perheen yhteisen ajan merkityksestä ja vanhemman aidosta kiinnostuksesta lasta ja lapsen asioita kohtaan. Esiin nostettiin myös yhteistyö koulun kanssa sekä avun ja tuen hakeminen riittävän ajoissa.

Toimintatutkimus on osallistavaa tutkimusta ja kehittämistä, joten myös menetelmien on oltava osallistavia. Osallistavat menetelmät tuovat esille työntekijöiden hiljaisen tiedon, ammattitaidon ja kokemuksen näin laajentaen kehittämistyön näkökulmaa. (Ojasalo ym., 2021,61.) Ensimmäiseksi toimintatutkimuksessa aletaan pohtia, miten kehittämistarpeeseen voidaan tarttua. Toimintatutkija tutkija tutustuu kirjallisuuteen ja etsii tietoa aiheeseen vaikuttavista tekijöistä. Näiden pohjalta rakennetaan toimintamalli, jolla asiaan on mahdollista vaikuttaa. (Heikkinen & Kaukko, 2023, s. 120; Heikkinen ym., 2010, s. 95–96.)

Lähdimme yhdessä koulujen perhetyöntekijöiden kanssa pohtimaan asiaa ja rajaamaan aihetta. Pohjatietona kehittämiselle oli opettajien havaintoja vanhemmuuden tuen tarpeista. Kehittämisen alussa hyödynnettiin Mind map- tekniikkaa eli miellekarttaa. Miellekartta on nopea, yksinkertainen ja havainnollinen väline ideoiden kehittämisessä ja hahmottamisessa. Se soveltuu hyvin ryhmätyöskentelyyn. (Kananen, 2014, s.40.) Miellekarttaan koottiin opettajien havainnot ja koulun perhetyöntekijöiden ajatuksia vanhemmuuden tehtävistä. Miellekartan perusteella oli nopeasti todettavissa, että siihen kirjoitetut asiat vastaavat suurelta osin Vanhemmuuden roolikartan sisältöjä. Päädyimme hyödyntämään Vanhemmuuden roolikarttaa ja soveltamaan sitä.

Suunnittelua tehtiin säännöllisin väliajoin sovituilla tapaamisilla lukuvuoden alussa järjestettyyn vanhempainiltaan asti. Suunnittelutapaamisissa menetelmänä käytettiin dialogista keskustelua ja aivoriihityöskentelyä. Dialogisella keskustelulla tavoitellaan yhteistä ymmärrystä avoimella ja suoralla keskustelulla.

Avoin dialoginen keskustelu mahdollistaa ihmisten osaamisen, motivaation ja luovuuden hyödyntämisen. Kehittämistoiminnassa dialogisuus on avuksi, kun tavoitteena on löytää uusia tapoja toimia. Siinä on tilaa erilaisille näkemyksille ja tilannetta tutkitaan yhdessä. (Salonen ym., 2017, s. 61.)

Aivoriihityöskentelystä voidaan käyttää myös nimeä ideointityöpaja. Sen tarkoituksena on ideoida uusia lähestymistapoja tai ratkaisua johonkin ongelmaan. Ensimmäiseksi asetetaan aivoriihen tavoitteet ja pyritään irrottamaan ennakkoluuloista. Sen jälkeen ideoidaan vapaasti ilman perusteluita tai arvioimista. Lopuksi ideoita tarkastellaan ja arvioidaan. (Ojasalo ym., 2021, s.160–161.)

Tutkijalla tulee olla näkemys aihealueen uusimmista näkemyksistä ja siitä, miten nykytilanteeseen on tultu. Aihealueen kirjallisuuteen perehtyminen avartaa näkemystä siitä, mitä muut ovat aiheesta kirjoittaneet. (Kananen, 2014, s.98–99.) Kasvatuksesta on kirjoitettu paljon. Eri aikakausilla kasvatuksessa on painotettu eri asioita. 1800-luvulla lapsen oma tahto pyrittiin karsimaan pois ja ruumiillinen kuritus oli normaalia. Vielä 1900-luvun puolessa välissä ajateltiin, ettei lapsella saa olla omaa tahtoa. 1960–1970-luvut olivat vapaan kasvatuksen aikakautta. Sen mukaisesti lapset saivat toteuttaa itseään lähes rajoituksetta. Tänä päivänä ajatellaan, että kasvatuksen tulee sisältää rajoja ja rakkautta. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto) Tätä kehittämistyötä varten on perehdytty uusimpaan kasvatuskirjallisuuteen. Sen myötä oli mahdollista todeta, että koulun perhetyöntekijöiden ja koululla opettajien tekemät ajatukset ja havainnot vastasivat sitä, mitä myös tämän päivän kasvatuskirjallisuudessa nostetaan esille.

Kehittämisen tavoitteena oli toteuttaa vanhempainiltaan malli, jota testataan käytännössä. Testauksen jälkeen arvioidaan, saavutettiinkö asetetut tavoitteet. Jos malli osoittautuu toimivaksi, voidaan se ottaa käyttöön. (Kananen 2014, s.147.) Teimme Vanhemmuuden roolikarttaa mukailien diaesityksen otsikolla Koulun perhetyö- ajatuksia arjen sujumisen tueksi. Mallia testattiin käy-

tännössä koulun vanhempainillassa. Diaesityksen jälkeen keskusteltiin huoltajien ja koulun henkilökunnan kanssa sen sisällöstä ja kerättiin ajatuksia jatkokehittelyä varten.

Testauksen jälkeen kerättiin ajatuksia myös toisen koulun opettajilta aiheesta mitä lapsi tarvitsee vanhemmalta oppimisen tueksi. Tällä haluttiin selvittää vastaavatko vai eroavatko tarpeet eri kouluissa ja onko vanhempainiltaan luotu materiaali yleistettävissä käytettäväksi muissakin kouluissa. Tämä toteutettiin ideointipuu- menetelmää soveltaen. Ideointipuu tuo esille uusia havaintoja ja ajatuksia ja auttaa hahmottamaan erilaisia näkökulmia (Innokylä, 2023). Vastauksia saatiin yksitoista. Opettajien vastaukset olivat jaettavissa kolmeen aihealueeseen. Ensimmäisessä teemassa korostui rajat ja rutiinit. Vastauksissa pidettiin tärkeänä sitä, että lapsilla olisi selkeät rajat sekä rutiinit ja se, että niistä pidetään kiinni. Toivottiin, että vanhemmat jaksavat patistella lapsia asioiden, myös epämieluisien, tekemiseen ja suorittamiseen. Toinen selkeästi esille noussut tema oli se, että vanhemmat osoittaisivat kiinnostusta lapsen asioita kohtaan. Vanhempien tulisi tukea ja kannustaa sekä luoda positiivista asennetta koulunkäyntiä kohtaan lasten kanssa keskustellen. Kolmas teema korosti kodin ja koulun välistä yhteistyötä. Toivotaan, että yhteistyö olisi luottamuksellista ja yhteydenpito olisi molemminpuolista. Tärkeänä pidettiin, että vanhemmat ja opettaja ovat samalla puolella, yhdessä tukemassa lapsen oppimista. Myös vanhempien tuki koulunkäynnissä koettiin oleelliseksi asiaksi. Vastausten perusteella voitiin todeta, että tarpeet ovat samansuuntaisia ja materiaalia on mahdollisuus hyödyntää jatkossakin tapahtumissa, missä teemana on vanhemmuus.

Vanhempainillan suunnittelun, toteutuksen ja siihen tuotetun materiaalin lisäksi tuotettiin tietoa vanhemmuudesta ja kasvatuksesta. Tietopakettien kokoamista varten tutustuttiin aiheesta tehtyihin tutkimuksiin hyödyntäen muun muassa journal.fi- ja google scholar- tietokantoja. Hakua rajattiin molemmissa vuosiluvun mukaan ja sen mukaan luotiin katsaus mahdollisimman uusiin tutkimuksiin. Hakusanoja olivat vanhemmuus ja vanhemmuuden tukeminen. Tutkimusten lisäksi kehittämistyötä varten perehdyttiin laajasti ammatti- ja kasva-

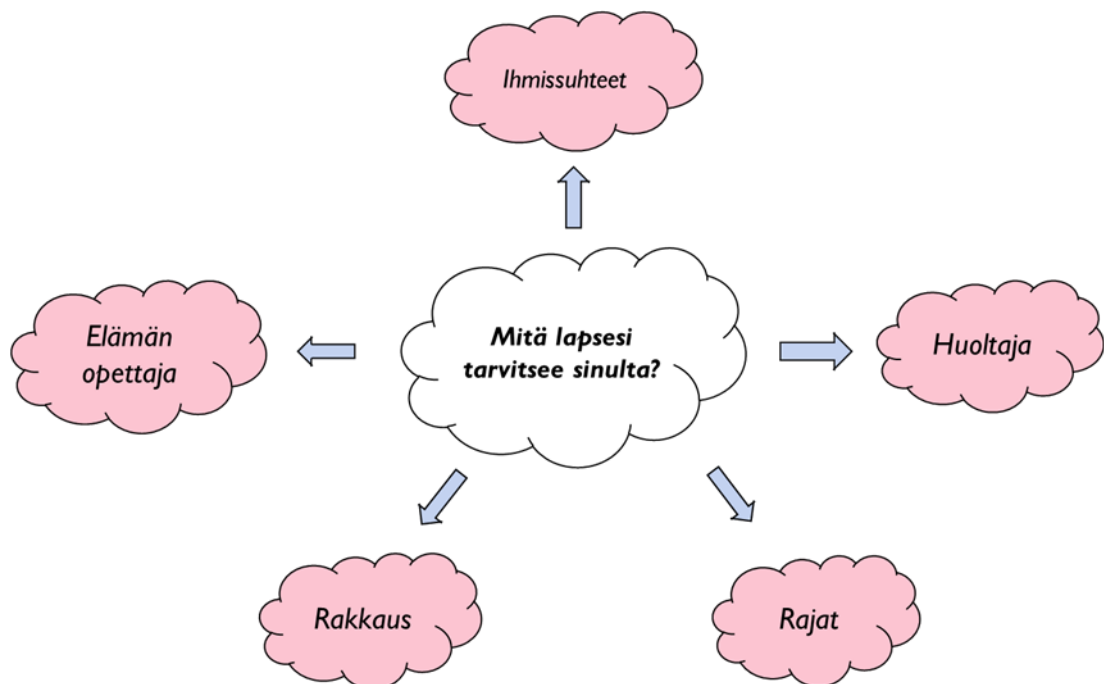

tuskirjallisuuteen. Tietopaketti koottiin aiheista, jotka toistuivat niin tutkimuksissa kuin kirjallisuudessa. Asiat vastasivat sitä, mitä myös perhetyöntekijöiden yhteisissä keskusteluissa vanhemmuudesta ja vanhemmuuden tukemisesta on noussut esille.

6.2 Kehittämistyön tulokset

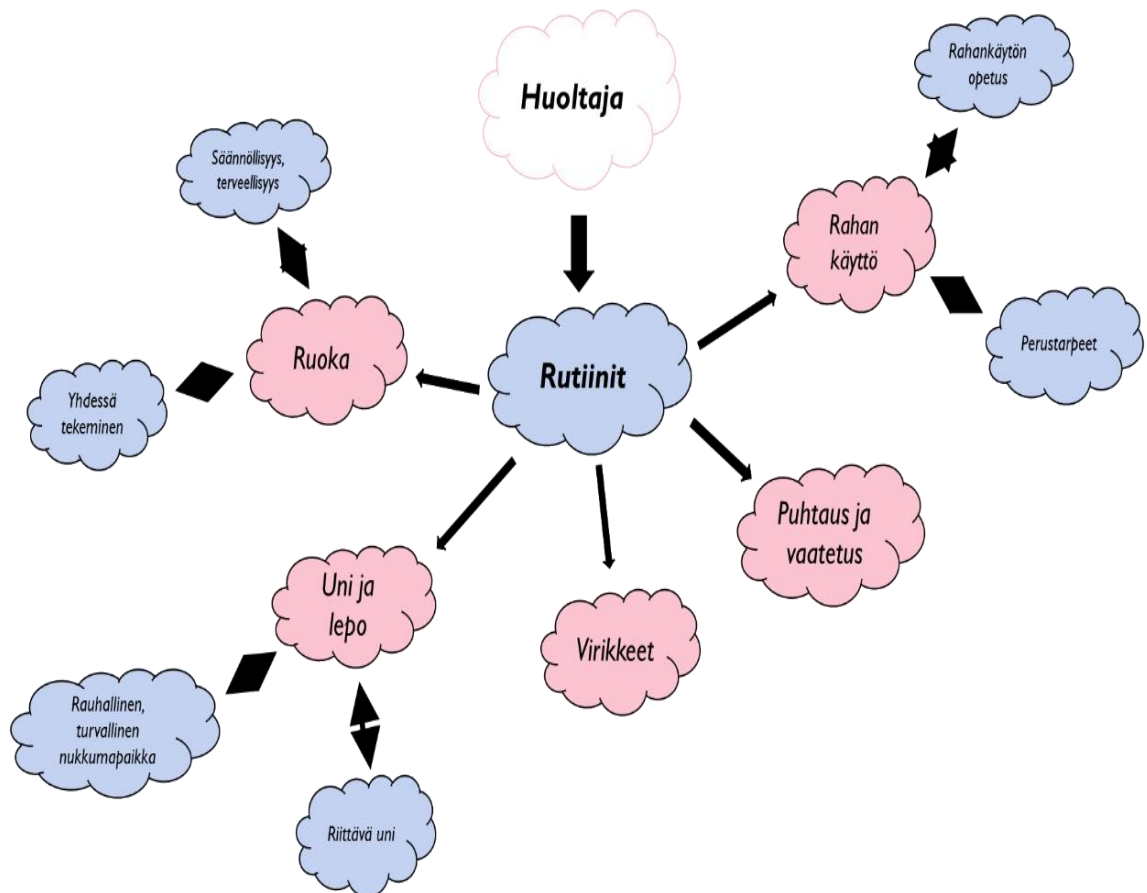
Kehittämistyön tuloksena syntyi kaksi tuotosta. Ensimmäinen on diaesitys vanhempainiltaan vanhemmuuden rooleista ja tehtävistä. Toisena tuotoksena koottiin tietopaketti vanhemmuudesta ja kasvatuksesta. Tässä luvussa esitellään ensin vanhempainillan materiaali ja sen jälkeen tehdään yhteenveto kootusta tietopaketista.

Diaesityksessä tuodaan esille asioita, mitkä ovat koulun perhetyöntekijöiden näkökulmasta huomioitavia asioita kouluikäisten lasten vanhemmuudessa. Vanhemmuuden roolit jaettiin viiteen diaan vanhemmuuden roolikarttaa mukaillen: huoltaja, rajat, rakkaus, ihmissuhteet ja elämän opettaja. Tarkoituksena oli tuoda esille mitä nämä roolit arjessa pitävät sisällään.

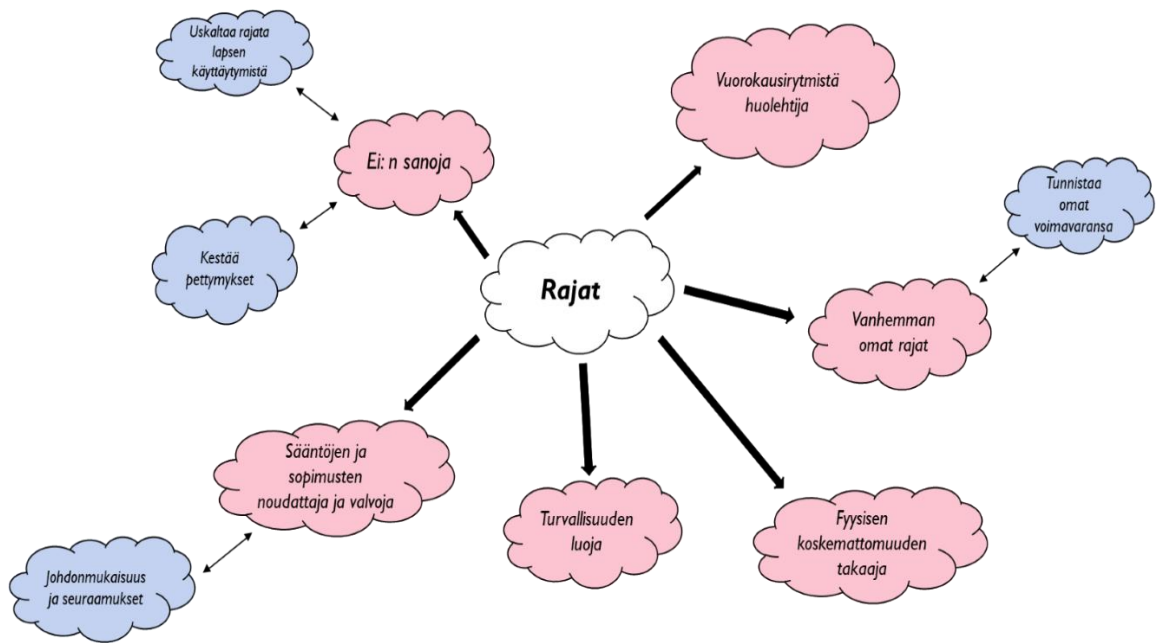
Kuva 2. Vanhemmuuden roolit.

Huoltajan roolissa korostetaan arjen rutiinien merkitystä vielä kouluikäistenkin lasten kanssa. Kun vanhempi huolehtii riittävästä ravinnosta, unesta ja liikunnasta, luo hän hyvän pohjan lapsen kasvuun, kehitykselle ja oppimiselle.

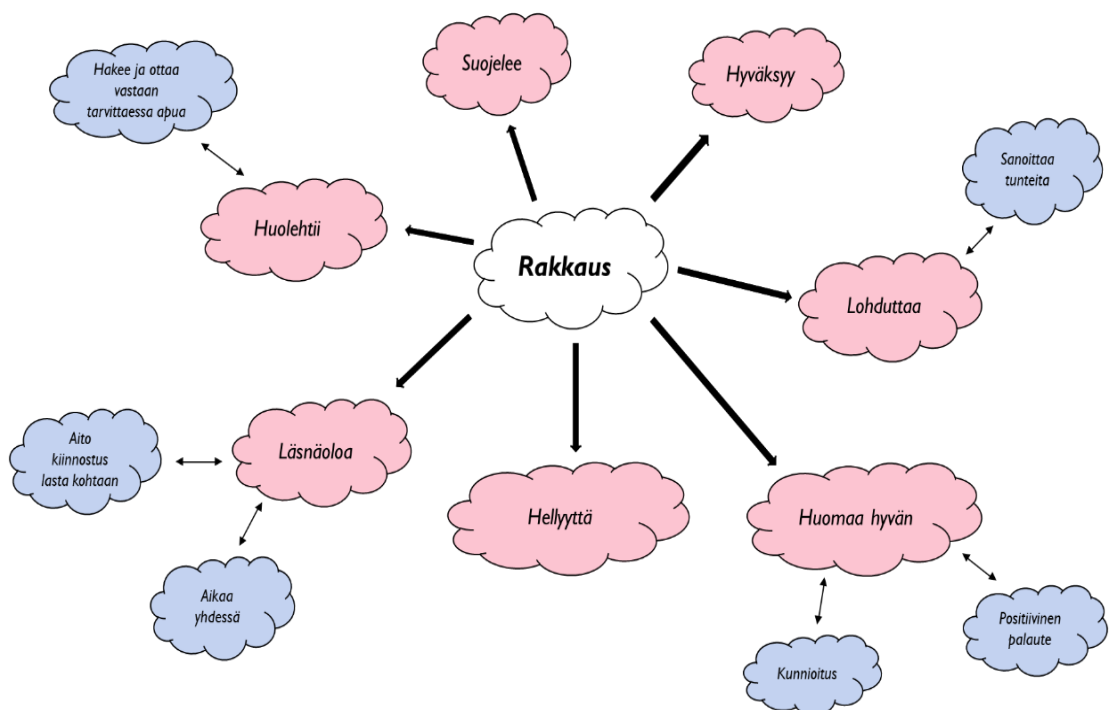
Kuva 3. Rutiinit.

Rajoista huolehtimalla vanhempi luo turvaa lapselle. Vanhempi on sääntöjen ja sopimusten noudattaja ja valvoja sekä ei:n sanoja. Tässä yhteydessä puhutaan myös vanhemman omista rajoista ja omien voimavarojen tunnistamisesta. Arki lapsen kanssa sujuu, kun vanhempi pitää huolta myös itsestään ja luottaa omaan vanhemmuuteensa sekä kykyihinsä kasvattajana.

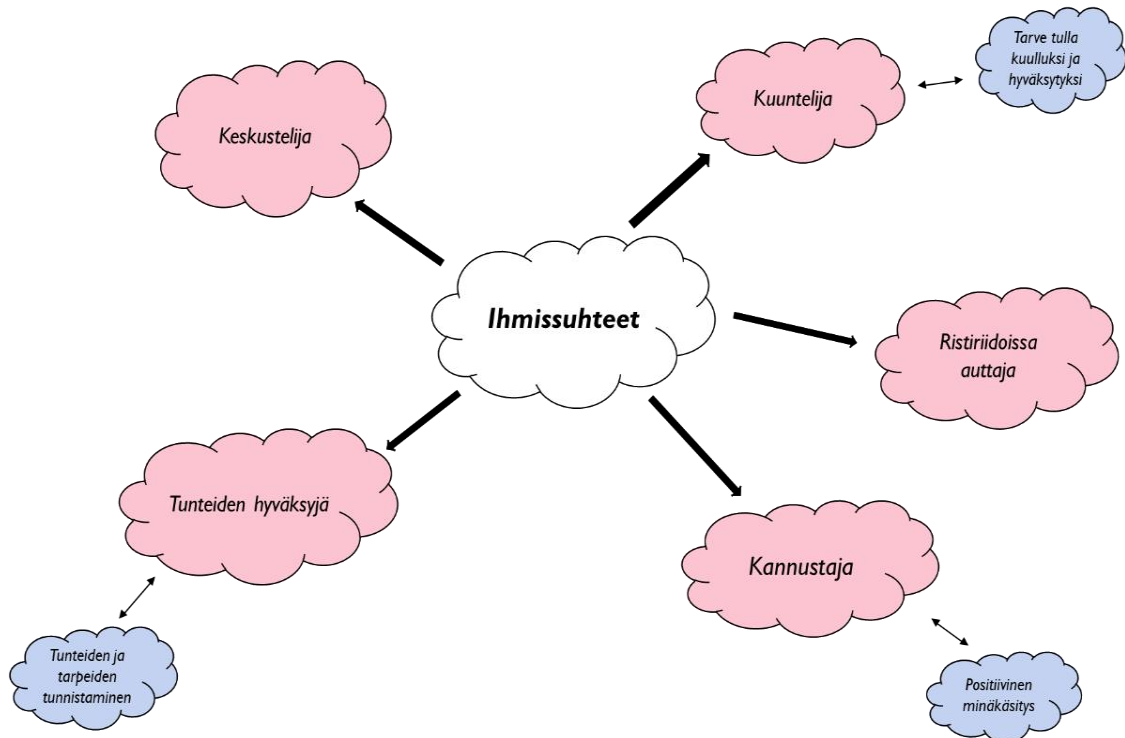
Kuva 4. Rajat.

Rakkaus on huolehtimista, suojelemista, hyväksymistä, läsnäoloa, hellyyttä, lohduttamista ja hyvän huomaamista. Vanhempi on aidosti kiinnostunut lapsesta, on läsnä arjessa ja antaa aikaa yhdessäololle.

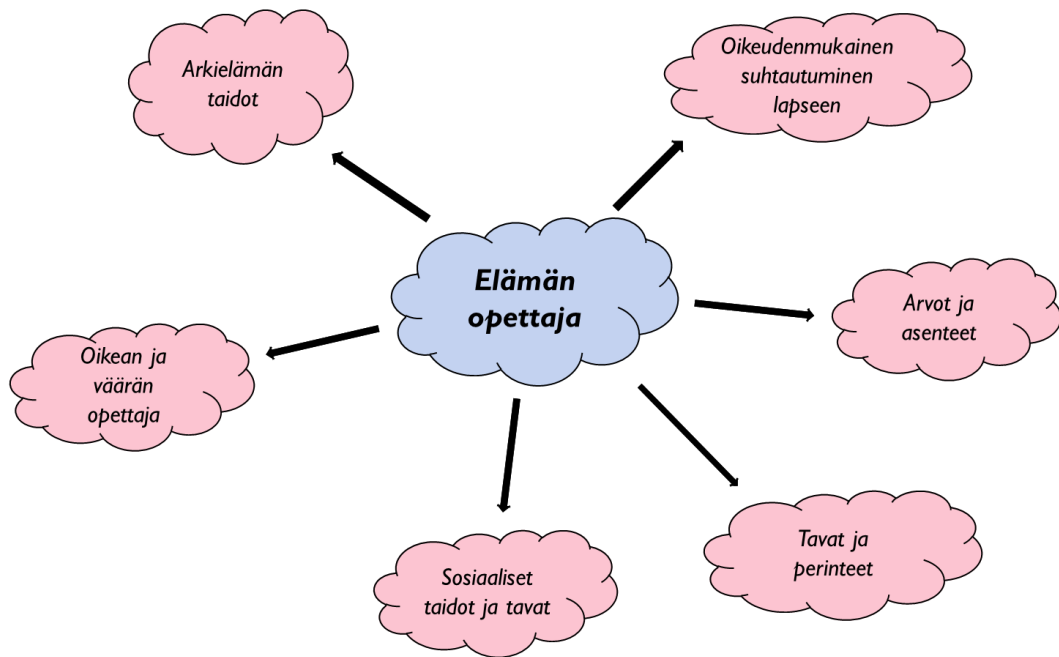
Kuva 5. Rakkaus.

Ihmissuhde-diaan sisällytettiin seuraavat roolit: keskustelija, kuuntelija, tunteiden hyväksyjä, kannustaja ja ristiriidoissa auttaja. Tunteiden ja tarpeiden tunnistaminen ja ilmaiseminen opitaan lapsuudessa. Positiivinen minäkäsitys syntyy, kun lapsi saa kuulla myönteisiä ajatuksia itsestään.

Kuva 6. Ihmissuhteet.

Elämän opettajan rooliin kuuluu elämässä tarvittavien taitojen, arvojen ja asenteiden opettaminen. Vanhempi opettaa lapselle arkielämän taitoja, sosiaalisia taitoja ja tapoja, oikean ja väärän sekä perheen perinteet. Näiden taitojen opettamista ja oppimista auttaa oikeudenmukainen suhtautuminen lapseen.

Kuva 7. Elämän opettaja.

Tämä diaesitys toimii vanhempainillassa itsenäisenä esityksenä tai alustuksena keskustelulle yhdessä vanhempien ja koulun kasvatushenkilöstön kanssa. Diaesitykseen tehtyjen muistiinpanojen avulla koulun perhetyöntekijöiden on helppo käyttää materiaalina jatkossakin. Diaesitykseen lisättiin myös tukisanoja, joiden tarkoituksena oli tuoda esille mitä roolit pitävät sisällään ja mitä ja millä tavoin vanhemmuuden rooleja on käytännössä mahdollisuus toteuttaa. Tukisanoja voidaan käyttää myös keskustelun herättämiseksi ja lisäämiseksi vanhempainillassa.

Teoriaosuus on jaettu kahteen teemaan: vanhemmuus ja kasvun tukeminen. Tieto on koottu niin, että siinä tulee tiiviisti ja ymmärrettävästi esille mitä on vanhemmuus ja mitä asioita huomioimalla voidaan tukea vanhemmuutta ja lapsen kasvua ja kehitystä. Teoria osuuden vanhemmuutta käsittelevässä luvussa korostetaan sitä, että vanhemmuuteen ei ole olemassa ohjekirjaa, jota seuraamalla voisi tulla täydelliseksi vanhemmaksi. On tärkeää pohtia, millainen elämä omalle perheelle on kokonaisuudessaan hyvää. Vanhemmuuteen kuuluvat kaikenlaiset tunteet, onnistumiset, epäonnistumiset, ymmärryksen ja

ymmärtämättömyyden hetket. Vanhemmuus on laaja kokonaisuus, jota voi jakaa pienempiin osiin, jos muuten sille asetetut tavoitteet tuntuvat korkeilta vaatimuksilta.

Lapsen kasvatuksen perustana on lapsen ja vanhemman välinen ihmissuhde. Toimiva vuorovaikutus mahdollistaa viestien välittämisen ja välittymisen. Lapsi tarvitsee vanhempansa. Vanhempi huolehtii lapsen psyykkisestä ja fyysisestä terveydestä ja siitä, että perheellä on tarpeeksi yhteistä arkiaikaa. Olenaista on antaa lapselle turvaa, rakkautta ja aikaa ja osoittaa aitoa kiinnostusta lasta kohtaan. Hyvä vanhemmuus on vaikeasti määriteltävä käsite, koska se tarkoittaa eri ihmisille eri asiaa. Oma vanhemmuutta voi jäsentää pohtimalla omia arvojaan, tavoitteitaan ja päämääriään vanhempana olemiselle.

Teorian toinen osa, kasvun tukeminen, sisältää seitsemän teemaa.

1. Rajat ja rakkaus

Lapselle tärkeimmät asiat ovat rakkaus ja turva. Kun nämä toteutuvat ollaan kasvatuksessa jo pitkällä. Rakkaus näkyy huolenpitona, hellyytenä ja välittämisenä. Sen tulisi olla tärkein perheen toimintaa ohjaava periaate. Perusturvallisuus kuuluu lapsen perustarpeisiin. Se vahvistuu, kun vanhemmat toimivat ennustettavasti ja johdonmukaisesti. Vanhemman asettamat sopivat rajat ja aikuisjohtoisuus luovat turvaa ja luottamusta.

2. Rutiinit

Vanhemman tehtävä on vastata lapsen perustarpeista ja rutiinit liittyvät niihin vahvasti. Rutiineihin tulisi kiinnittää erityistä huomiota. Säännöllinen vuorokausirytmä on yksi perhe-elämän perustekijöistä. Sen jälkeen tärkeysjärjestyksen kärkipäästä löytyvät, monipuolinen ravinto, riittävä uni ja lepo ja päivittäinen liikunta, ulkoilu ja leikki.

3. Kiintymyssuhde, yhteys ja vuorovaikutus

Kiintymyssuhde on lapsen ja vanhemman välinen pysyvä tunnesuhde. Kun kiintymyssuhde on turvallinen, lapsi koee olevansa pääasiassa turvassa. Sen muodostuminen vaatii vanhemman henkistä ja fyysistä läsnäoloa. Turvallisuuden tunteessa lapsi kykenee toimimaan ja oppimaan. Yhteys liittyy kiintymyssuhteeseen. Yhteys mahdollistaa aivojen kasvamisen ja kehittymisen. Sen muodostumisessa oleellista on hyvä keskusteluyhteys. Lapselle ensimmäinen malli maailmasta on vanhemman ja lapsen välinen vuorovaikutussuhde. Ihmissuhteissa olemalla ja niitä seuraamalla lapsi saa mallin tulevia ihmissuhteita varten.

4. Tarpeet

Lapsen kehityksen ja vanhemmuuden kannalta keskeisiä tarpeita ovat kehotarpeet, turvatarve, yhteystarve, arvostustarve ja itsenäisyystarve. Kehotarpeet täyttyvät rutiinien avulla. Ne vastaavat myös turvatarpeeseen, minkä lisäksi myös huolenpito ja läheisyys tuovat turvaa vahvasti. Itsenäisyystarve voidaan myös yhdistää turvatarpeeseen. Kun lapsella saa vaikuttaa omaan elämäänsä ikään sopivalla tavalla, hänellä on turvallinen olo. Yhteys- ja arvostustarpeeseen vastataan läsnäololla ja yhdessä vietetyllä ajalla.

5. Tunteet

Tunteet ja tarpeet linkittyvät vahvasti toisiinsa. Tunteet ovat välttämättömiä sosiaalisen käyttäytymisen muovaamisessa ja säätelemisessä, mutta niiden määrittäminen ei ole yksinkertaista. Tieto tunnekasvatuksesta on vielä melko uutta ja siksi vanhempi saattaa opetella tunnekäsittelyä samaan aikaan lapsen kanssa. Tunnekasvatukseen kuuluu lupa tunteiden ilmaisemiselle, ymmärtävä asenne ja auttaminen. Olennaista tunnesäätelyssä on vanhempien tuki ja apu.

6. Minäkuva ja itsetunto

Vanhemmalta saatu myönteinen huomio tulee lapsen minäkuvan ja itsetunnon kehittymistä. Lapsen minäkuva muodostuu vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Hyvä itsetunnon perustana on läheiset ja rakastavat ihmissuhteet. Lisäksi tarvitaan positiivista palautetta, kannustusta ja vahvuuksien huomioimista. Itsetunnon tukeminen on tärkeä tavoite kasvatuksessa.

7. Temperamentti

Temperamentti on synnynnäinen, kasvatuksesta riippumaton ja tärkein selittävä tekijä sille, miksi samojen vanhempien kasvattamat lapset voivat olla hyvin erilaisia keskenään. Lapsen persoona rakentuu temperamentin ympärille vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Temperamentin tiedostaminen helpottaa lapsen reaktioiden ja käyttäytymisen ymmärtämistä sekä auttaa ohjaamaan omaa toimintaa vanhempana.

6.3 Kehittämisprosessin arviointi ja tulosten hyödyntäminen jatkossa

Vanhemmuus ja sen tukeminen ovat olennainen osa koulun perhetyötä ja siksi on aina ajankohtaista pohtia, miettiä ja suunnitella miten omaa työtään voi kehittää niin, että se vastaa mahdollisimman hyvin tarkoitustaan. Kehittämistyön tavoitteena oli tuottaa tietoa kasvatuksesta ja vanhemmuudesta sekä tutkia miten Vanhemmuuden roolikarttaa voidaan soveltaa koulun perhetyössä. Kehittämisprosessin suunnitteluvaiheeseen osallistui perhetyöntekijöiden lisäksi yhden koulun työntekijöitä. Koulun työntekijät esittivät tarpeen, mitä perhetyöntekijät lähtivät täyttämään. Koulun työntekijöiden lisäksi huomioitiin myös perhetyöntekijöiden toiveet. Suunnitteluvaiheessa hyödynnettiin perhetyöntekijöiden asiantuntemusta sekä kokemusta. Suunnittelutapaamisilla koulun perhetyöntekijöiden ajatukset ja ehdotukset olivat alusta alkaen hyvin samankaltaisia. Tämä osoitti sen, että vanhemmuutta katsotaan ja tulkitaan samoista lähtökohdista.

Koululta esitetty tarve tulkittiin niin, että koettiin esiin nousseiden asioiden puuttuvan tai näkyvän liian vähän vanhemmuudessa ja kasvatuksessa. Koulun perhetyöntekijöille oli kuitenkin alusta alkaen selvää, että vanhempainillan sisältö luodaan siitä näkökulmasta mitä on hyvä ja riittävä vanhemmuus sen sijaan, että asiat esitettäisiin vaatimusten näkökulmasta. Lähtökohtana on ollut ajatus siitä, että vanhemmat huomaavat ja löytävät omat vahvuutensa. Vanhempainillan materiaalin lähtökohdaksi valittu Vanhemmuuden roolikartta oli kaikille koulun perhetyöntekijöille tuttu, mutta se ei ollut aktiivisesti työväläneenä käytössä. Siksi vanhemmuuden roolikarttaan perehdyttiin syvällisemmin. Siinä yhteydessä koulun perhetyöntekijät lähtivät pohtimaan myös muita mahdollisia tapoja soveltaa Vanhemmuuden roolikarttaa jatkossakin.

Vanhempainillan toteuttaminen sujui suunnitellusti. Vanhempainillassa oli mukana kolme koulun perhetyöntekijää ja tämä mahdollisti toteutuksen arvioinnin paremmin verrattuna siihen, että paikalla olisi ollut yksi tai kaksi työntekijää. Vanhemmuudesta ja vanhempainillan sisällöstä käyty keskustelu oli riittävää, mutta se olisi saanut olla aktiivisempaa. Aktiivisempi keskustelu olisi voinut onnistua esimerkiksi niin, että olisi ollut valmiiksi vanhemmuuden rooleihin liittyviä kysymyksiä, joista vanhemmat olisivat ensin ryhmissä keskustelleet.

Kasvatuksen ja vanhemmuuden osa-alueista saatiin tuotettua tiivis tietopaketti. Myös diaesityksen sisältö vastaa tähän tavoitteeseen. Teoria osuus antaa pohjatietoa ja uusia näkökulmia myös koulun perhetyöntekijöille. Se auttaa hahmottamaan vanhemmuuden ja kasvatuksen kokonaisuutta ja mahdollisesti herättää aktiivista keskustelua vanhemmuus teeman ympärillä myös muiden perheiden parissa työskentelevien ammattilaisten kanssa. Tietopaketti olisi voinut olla kattavampikin, mutta toisaalta sen olikin tarkoitus olla tiivis kokonaisuus. Taustatyötä olisi voinut tehdä laajemmin selvittämällä myös vanhempien ja lasten näkökulmia. Vanhempien ja lasten näkökulmien selvittäminen onkin hyvä aihe jatkokehittämiselle.

Kehittämistyön sisältö pohjautui lopulta koulun perhetyöntekijöiden ja kahden koulun työntekijöiden ajatuksiin vanhemmuudesta. Toisen koulun työntekijöiden osallistaminen ideointipuu menetelmää soveltamalla onnistui kohtalaisesti. Aikataulullisista syistä keskustelua esiin nousseista ajatuksista ei saatu järjestettyä. Keskustelu olisi mahdollistanut kirjoitettujen ajatusten tarkemman kuvaamisen käytännön esimerkkien kautta.

Vanhemmuuden roolikartan soveltamisen osalta käytännössä päästiin kokeilemaan vain sen käytettävyyttä vanhempainillassa. Todettiin, että Vanhemmuuden roolikartta sopii tähän tarkoitukseen hyvin ja sitä voidaan käyttää jatkossakin. Kehittämistyön aikana käydyissä keskusteluissa, etenkin perhetyöntekijöiden kanssa, syntyi monta ideaa, miten vanhemmuuden roolikarttaa voidaan soveltaa koulun perhetyössä. Vanhemmuuden roolikarttaa voidaan käyttää apuna, kun pohditaan kuka kasvattaja vastaa mistäkin vanhemmuuden roolista. Vanhemmuuden roolikartan avulla on mahdollista selkiyttää kodin ja koulun kasvatusrooleja. Roolikartan avulla voidaan myös miettiä, miten vanhemmuuden roolit toteutuvat koulun toiminnassa. Perinteisten vanhempainiltojen lisäksi Vanhemmuuden roolikarttaa voidaan käyttää osana toiminnallista vanhempainiltaa, kun halutaan herättää keskustelua vanhempien ja lasten kesken. Vanhemmuuden roolikarttaa voidaan käyttää myös, kun järjestetään ryhmämuotoista vertaistukea vanhemmille.

Vanhemmuuden roolien ja kasvatuksen osa-alueiden esiin nostaminen tekee näkyväksi sen, mihin asioihin kiinnitetään huomiota, kun puhutaan vanhemmuuden tukemisesta. Tämä lisää ymmärrystä siitä, että niin vanhemmuus kuin kasvatus ovat laajoja, monesta palasesta muodostuvia kokonaisuuksia. Se muistuttaa siitä, että vanhemmuus monimutkainen kokonaisuus. Toisaalta asioiden esittäminen osissa mahdollistaa keskittymisen yhteen osa-alueeseen kerrallaan ja auttaa huomaamaan sen, mikä osa-alue toimii hyvin tai isojen haasteiden keskellä valitsemaan yhden osan, mihin juuri siinä kohtaa on tarpeen kiinnittää huomiota.

Tutkimuksellisen kehittämistoiminnan tarkoituksena ei ole ainoastaan käytännön ongelmien ratkaiseminen. Tavoitteena on myös tuottaa sellaista tietoa,

joka voidaan tuoda yleiseen keskusteluun. (Toikko & Rantanen, 2009, s. 156-157.) Toimintatutkimusraportilla on tarkoitus havahduttaa lukija ajattelemaan ja toimimaan. Tuloksista on tärkeä kertoa siten, että se on niiden ihmisten ymmärrettävissä, joille tutkimuksesta halutaan kertoa. Tavoitteena on se, että tutkimus havahduttaa ajattelemaan asioita eri näkökulmista. Oleellista on huomata, että asiat voi hahmottaa eri tavalla kuin ennen. Raportilla tiedotetaan niin ammattilaisille kuin maallikoille hyvien käytänteiden kehittämisestä ja rohkaistaan keskusteluun. (Heikkinen & Kaukko, 2023, s. 222, s.247, s. 251.; Heikkinen ym., 2010, s.114.)

Tämä raportti mahdollistaa vanhemmuuden tarkastelun eri näkökulmista. Se lisää ymmärrystä siitä, miksi ei ole aina niin helppo sanoittaa sitä, mitä tarkoittaa vanhemmuuden tukeminen. Vanhemmuuden tukeminen on monitahoinen asia ja sen sisältö on riippuvainen perheen sen hetkisestä tarpeesta. Kehittämistyön aikana saatiin hyvää keskustelua vanhemmuudesta ja perhetyöstä koulun perhetyöntekijöiden kesken. Niin koulun perhetyöntekijät kuin muutkin kasvattajat ja aiheesta kiinnostuneet voivat jatkossa hyödyntää tätä raporttia. Raportti tuo näkyväksi sen perustan, mistä käsin koulun perhetyöntekijät tekevät työtään kasvatuksen ja vanhemmuuden tukemisen osa-alueilla. Raporttia voidaan hyödyntää osana perehdytystä uusien perhetyöntekijöiden ja alan opiskelijoiden kanssa.

On sanottu, että toimintatutkimus ei tule koskaan lopullisesti valmiiksi. Tässä työssä yksittäinen sykli on saatu päätökseen ja tämä raportti toimii toimintatutkimuksen välitilinpäätöksenä. (Heikkinen & Kaukko, 2023, s.154.) Tätä kehittämistyötä on mahdollisuus jatkaa kehittämällä koulun perhetyötä edelleen vastaamaan paremmin perheiden tarpeita. Vanhemmuuden tukeminen on merkityksellistä ja tärkeää löytää toimivia keinoja sen toteuttamiseen. Seuraavan sykliin kuuluu ehdottomasti vanhempien ja myös lasten osallisuuden lisääminen.

6.4 Eettisyys

Kehittämistyössä on huomioitava eettisen tutkimuksen periaatteet. Tavoitteiden on oltava korkean moraalin mukaisia ja työ tulee tehdä rehellisesti ja huolellisesti. Seurausten tulee olla käytäntöä hyödyttäviä. Kehittämistyössä eettiset säännöt ovat samat kuin yhteiskunnassa ja ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa yleensäkin. (Ojasalo ym., 2021, s.48–49.) Tässä kehittämistyössä on pyritty rehellisyyteen ja avoimuuteen. Kehittämistyötä on vienyt eteenpäin kiinnostus ja motivaatio työtä kohtaan. Lähteisiin on perehdytty huolellisesti ja kehittämistyössä on käytetty mahdollisimman ajantasaista ja luotettavaa tietoa. Tavoitteena on ollut lähestyä vanhemmuuden tukemista positiivisesta näkökulmasta.

Kehittämistyön eettisiä näkökulmia voi pohtia myös sosiaalialan ammattieettisten ohjeiden pohjalta (Talentia). Sosiaalialan ammattilaisen työ perustuu ihmisarvon ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen ja se on ollut lähtökohtana myös tässä kehittämistyössä. Tätä työtä tehdessä on tullut pohdittua kuka voi sanoa mitkä asiat vanhemmuudessa ovat oleellisia ja mihin tietoon perustuen. Työtä tehdessä on tarkasteltu mistä näkökulmasta tietoa on tuotettu ja miten se esitetään. On myös mietitty mitä odotuksia ja ajatuksia vanhemmuudesta itsellä on niin omasta henkilökohtaisesta kuin ammattiroolista käsin. Tässä prosessissa on pyritty kehittämään työtä vastaamaan paremmin asiakkaiden tarpeita. Se on osa eettistä työskentelytapaa. Asiakkaiden osallistaminen olisi toteutunut paremmin, jos tähän kehittämissykliin olisi kuulunut myös vanhempien näkökulman selvittäminen.

7 POHDINTA

Tässä kehittämistyössä keskityttiin vanhemmuuden rooleihin ja kasvatukseen. Tarkoituksena oli tuoda esille se, että vanhemmuus ei ole yksinkertainen tai yksiselitteinen asia. Systemisen näkökulman mukaan ottaminen osoittaa

sen, että kasvatuksessa monenlaiset tekijät liittyvät toisiinsa. Vanhemmat kohtaavat paljon eri alojen ammattilaisia, joilla kaikilla on oma näkemyksensä lapsesta, kasvatuksesta ja vanhemmuudesta. Monet mahdollisesti keskenään hyvin erilaiset näkemykset aiheuttavat vanhemmissa helposti epävarmuutta. Kasvatuksen ammattilaisten on pohdittava omaa toimintaansa ja näkökulmiensa perusteluita. Vanhempien syyllistäminen nousee esille etenkin mediassa. Lähtökohtana pitäisi kuitenkin olla vanhempien tukeminen syyllistämisen ja vikojen etsimisen sijaan. On hyvä muistaa, että pääasiassa vanhemmat välittävät ja huolehtivat lapsistaan, kun heillä on tarpeeksi voimavaroja siihen.

Kasvatukseen ei ole olemassa yhtä oikeaa tapaa toimia. Ammattilainen voi antaa vanhemmalle uusia ja erilaisia näkökulmia tilanteen tarkasteluun kuitenkin huomioiden sen, että vanhempi on oman lapsensa paras asiantuntija. Koulun perhetyöntekijä on yksi koulun ammattilaisista, jonka tarkoituksena on tuoda lasten, vanhempien ja perheiden näkökulmaa paremmin ymmärrettäväksi. Kodin lisäksi koulu on lasten kasvu- ja kasvatusympäristö. Siksi on tärkeää kiinnittää huomiota kodin ja koulun yhteistyöhön ja löytää yhteistä ymmärrystä kasvatuskysymyksistä. Koulun perhetyö on varhaista tukea. Työntekijöillä on halu luoda ja kehittää kaikkien saavutettavissa olevaa palvelua. Vanhempainilloissa on mahdollisuus tavoittaa kohderyhmä kattavasti. Vanhemmuuden tukeminen on tärkeä tehtävä vanhempien voimavarojen lisäämiseksi.

Työntekijältä odotetaan jatkuvaa oman osaamisen kehittämistä ja työ sisältääkin lähes aina arjen jatkuvaa kehittämistyötä. Kehittämisen ja kehittymisen kannalta olennaista on oman toiminnan ja siihen liittyvien ajatusten ja tunteiden reflektio. Jatkuva kehittäminen voi tuntua vaateelta ja siksi onkin tärkeää löytää oikea suhtautumistapa omaan työhön. Ajattelen, että onnistuakseen niin työntekijän kuin lopputuloksenkin kannalta työn kehittämisen tulisi olla riittävän pieniä kehittämistekoja, joita on suunnittelemassa ja toteuttamassa ne ihmiset, jotka kyseistä työtä arjessa tekevät.

Osana kehittämistoimintaan kuuluu vaikuttavuuden arviointi. Kehittämistyössä voidaan pohtia hyvän käytännön vaikuttavuutta eli tässä tapauksessa kohteena ollutta menetelmän kehittämistä. Yleisesti ottaen ennaltaehkäisevien

palveluiden vaikuttavuudesta on kovin vähän tietoa saatavilla siksi, että vaikuttavuuden mittaaminen ei ole helppoa. Yhteyden osoittaminen ennaltaehkäisevän palvelun ja tavoitteen saavuttamisen välillä on haastavaa.

Vaikuttava työskentely tukee ihmisen selviytymistä ja elämäntilanteiden muutosta. Vaikuttavaa työskentelyä tehdään sellaisin vuorovaikutuksen keinoin, jotka aikaansaavat asiakkaissa myönteistä vastakaikua ja voimaantumista. Työn voidaan sanoa olevan vaikuttavaa, kun voidaan todeta, että työn käytännöillä tai menetelmillä on vahvaa näyttöä niiden toimivuudesta. Vanhemmuuden roolikartan käyttäminen koulun perhetyön menetelmänä vastaa tähän vaateeseen. Sen avulla on monin eri tavoin mahdollista luoda myönteistä ymmärrystä ja tukea perheiden voimaantumista.

LÄHTEET

Airikka S. (2003). Parisuhteen roolikartta- käyttäjän opas. Kuntaliiton painatuskeskus.

Hakulinen T., Laajasalo T. & Mäkelä J. toim. (2019) Vanhemmuuden ja parisuhteen tuen vahvistaminen. Teoriasta käytäntöön. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/138389/URN_ISBN_978-952-343-357-1.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Heikkinen H.L.T. & Kaukko M. toim. (2023) Toimintatutkimus. Käytännön opas. Vastapaino.

Heikkinen H.L.T, Rovio E. & Syrjälä L. toim. (2010) Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Hansaprint Oy.

Helminen M-L. & Iso-Heininiemi M. (1999). Vanhemmuuden roolikartta, käyttäjän opas. Kuntaliiton painatuskeskus.

Hughes D.A (2011). Kiintymyskeskeinen vanhemmuus. Toimivuutta kasvatukseen. PT-Kustannus.

Innokylä. (2023). Haettu 30.11.2023 osoitteesta <https://innokyla.fi/fi/tyokalu/ideointipuu-brainstorming-tree>

Kananen J. (2014). Toimintatutkimus kehittämistutkimuksen muotona. Miten kirjoitan toimintatutkimuksen opinnäytetyönä? Suomen yliopistopaino-Juvenes Print.

Kolbe L. & Järvinen K. toim. (2002). Onks ketään kotona? Kasvatuksen suuntaa etsimässä. Tammi.

Lehtonen T. (2021). Kokemuksia koulun perhetyöstä Porin perusturvassa. AMK opinnäytetyö Satakunnan ammattikorkeakoulu. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/494935/Lehtonen_Tanja.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Mannerheimin Lastensuojeluliitto (2021). Lapsen kasvatusta ja vanhemman kasvatustietoisuus. <https://www.mll.fi/vanhemmille/tietoa-lapsiperheen-elmasta/vanhemmuus-ja-kasvatus/lapsen-kasvatus-ja-vanhemman-kasvatustietoisuus/>

Ojasalo K., Moilanen T. & Ritalahti J. (2021) Kehittämistyön menetelmät. Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. Sanoma Pro Oy.

Payne, M. (2005). Modern social work theory. Palgrave Macmillan.

Pöyhönen J. ja Livingston H. (2023). Hyvän vanhemman salaisuus. Tuuma.

- Ramsten J. (2022) Perhetyö Porin perusturvan lapsiperheiden palveluissa. Koulun perhetyön kehittäminen. YAMK opinnäytetyö Satakunnan ammattikorkeakoulu https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/754187/ramsten_jaana.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- Rautiainen M. toim. (2001). Vanhemmuuden roolikartta, syvennä ja sovela. Hakapaino Oy.
- Rönkkö L. & Rytönen T. (2010). Monisäikeinen perhetyö. WSOYpro
- Saikkala A. (2011). Perheen pelisäännöt: Hyvän perhe-elämän käsikirja. Mi-nerva.
- Salonen K., Eloranta S., Hautala T. & Kinos S. (2017). Kehittämistoiminta ja kehittämisen menetelmiä ammatillisessa korkeakoulutuksessa. Juvenes Print- Suomen yliopistopaino Oy
- Sinkkonen J. (2012). Lapsen kanssa hyvinä ja pahoina päivinä. WSOY.
- Sinkkonen J. (2012). Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun. WSOY.
- Sinkkonen J. Onnellinen lapsi. (2020). WSOY
- Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301. Haettu 17.10.2023 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301#L3>
- Sosiaali- ja terveysministeriö. (2017). Sosiaalihuoltolain soveltamisopas. So-siaali- ja terveysministeriön julkaisu 2017:5. Helsinki 2017. Haettu 17.10. 2023 osoitteesta https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80391/05_17_Sosiaalihuoltolain%20soveltamisopas.pdf
- Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. Helsinki: Sosiaalialan korkeakou-lutettujen ammattijärjestö. Talentia ry, ammattieettinen lautakunta. Haettu 15.12.2023 osoitteesta <https://talentia.lukusali.fi/#/reader/4fb08bf6-d9e1-11ed-bdad-00155d64030a>
- Toikko T. & Rantanen T. (2009). Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Tam-pereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print.
- Trogen T. (2021). Ilo olla yhdessä: Positiivisen vanhemmuuden voima. Kirja-paja.
- Ylitalo P. toim. (2011). Roolikartta vanhemmuuden, parisuhteen ja itsenäisty-misen tueksi. Suomen kuntaliitto.